

מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל
MYERS-JDC-BROOKDALE
مایرس - جوینت - بروکدیل

מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

מנט"ה - תוכנית תמיכה לתלמידי מסלול טכנאים והנדסאים: מחקר הערכה

רות ברוך-קוברסקי ■ אורי פיגורה-רוזנצוויג ■ דליה בן רבי

המחקר הוזמן על ידי ג'וינט ישראל-אשלים ומומן בסיועה

מנט"ה - תוכנית תמיכה לתלמידי מסלול טכנאים והנדסאים: מחקר הערכה

רות ברוך-קוברסקי אורי פיגורה-רוזנצוויג דליה בן רבי

המחקר הוזמן על ידי ג'וינט ישראל-אשלים ומומן בסיועה

עריכת לשון : רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר ותמצית מנהלים) : אוולין איבל
עיצוב גרפי : ענת פרקו-טולדנוו

מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל

מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

ת"ד 3886

ירושלים 9103702

טלפון : 02-6557400

פקס : 02-5612391

כתובת האינטרנט : brookdale.jdc.org.il

עוד פרסומים של המכון בנושא

ברוך-קוברסקי, ר., קונסטנטינוב, ו. ובן רבי, ד. (2018). קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל- ניתוח מידע מעשר שנות עבודה עם תלמידים נושרים ונושרים סמויים (קובץ הקב"ס-נט 2005-2015). דמ-766-18

בן סימון, ב. וכאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. (2017). מעבר לעולם העבודה : מדיניות ותכניות לבני נוער וצעירים בסיכון- סקירת ספרות.

בן סימון, ב. וכאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. (2016). תכנית הכנה לעולם העבודה : לקחים מספרות המחקר ולמידה מתכנית "מית"ר הבית של סוזן". דמ-735-16

בן רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר., נבות, מ. וקונסטנטינוב, ו. (2014). הנשירה הסמויה בישראל : בחינה מחודשת של ניתוק בקרב תלמידי בתי הספר. דמ-686-14

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון : brookdale.jdc.org.il

תקציר

רקע: בישראל קיימת מערכת השכלה על-תיכונית טכנולוגית שמציעה לימודי י"ג-י"ד בטכנאות-הנדסה במסגרת מכללות, המיועדת לבוגרי בתי הספר התיכוניים שלמדו במגמות מתאימות בנתיב טכנולוגי. תוכנית מנט"ה פועלת לספק לתלמידים בבתי ספר בפקוח משרד העבודה והרווחה, בעלי פוטנציאל להמשך לימודים במכללה טכנולוגית, תמיכה לימודית, רגשית וחברתית לאורך לימודיהם בתיכון ובמכללה. תמיכה זו מסייעת להם להתמודד עם אתגרי הלימודים ועם דרישות המסלול המקצועי, ובאמצעותה התוכנית מנסה להגדיל את מספר בני הנוער המשתלבים במסלול י"ג-י"ד שבמכללות ולהגדיל את אחוז הזכאים לדיפלומה בתום הלימודים. התוכנית גובשה על ידי ג'וינט ישראל-אשלים בשיתוף "הזנק", משרד החינוך ומשרד הכלכלה (ואחר כך משרד העבודה והרווחה) וכן על ידי רשתות החינוך המפעילות את בתי הספר.

מטרות המחקר: מחקר ההערכה נערך בשנים תשע"ו-תשע"ז. המחקר נועד ללוות את יישום תוכנית מנט"ה בהערכה מעצבת, כדי לאפשר את שיפורה במהלך הפעלת הפיילוט ולהצביע על המידה שבה השיגה את מטרותיה, כבסיס להחלטה על המשך הפצתה.

שיטת המחקר: המחקר כלל 22 ראיונות עומק חצי מובנים עם בעלי מקצוע השותפים לתוכנית, 6 קבוצות מיקוד לתלמידי התוכנית, סקר כמותי, שנעשה באמצעות שאלון, לתלמידי י"ב-י"ד וכן ריכוז נתונים מנהליים ממנהלי התוכנית.

ממצאים: תוכנית מנט"ה היא תוכנית צומחת ומשתנה. היא יצאה לדרך בשנת תשע"ג עם 3 בתי ספר ו-3 מכללות, ועד שנת תשע"ח התרחבה ל-7 בתי ספר ו-5 מכללות. גם אוכלוסיית היעד לתוכנית הורחבה לשכבות ומגמות נוספות בבתי הספר. מתוצאות הסקר לתלמידי י"ב-י"ד עולה כי בכל אחד משלושת המענים המרכזיים של התוכנית (סיוע לימודי, פעילות חברתית ושיחות עם הרכזת) משתתפים כ-70% מתלמידי התוכנית; 40% מהתלמידים משתתפים בכל שלושת המענים.

מהנתונים המנהליים שנאספו על ידי מפעילי התוכנית עולה כי 50% מתלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית בשנת תשע"ו המשיכו בשנת תשע"ז ללימודי י"ג, ו-58% מתלמידי מנט"ה שבשנת תשע"ו היו בכיתה י"ג סיימו את לימודיהם עם דיפלומה. שינויים רבים בתוכנית, משנה לשנה, והעדר קבוצת השוואה, מקשים לאתר את השפעתה על הישגים אלו.

התרומות המרכזיות של התוכנית בעיני המרואיינים במחקר מתמקדות בסיוע לתלמידים להשלים את חובותיהם בבחינות הבגרות וכן בחיזוק תחושת המסוגלות וביצירת תמונת העתיד של משתתפיה. ממצאי המחקר גם מצביעים על תחומים שכדאי להמשיך ולשפרם, ובהם: צורך בהגדרה ברורה של אוכלוסיית היעד והתשומות הניתנות לה, שיפור מוכנות התלמידים למעבר למכללה והגדרת היקף תפקיד הרכז עקב העומס על עבודתו.

סיכום: תוכנית מנט"ה היא תוכנית ייחודית במערך התמיכה הניתן בבתי הספר בפקוח משרד העבודה והרווחה, והיא חלק ממערך הסיוע והתמיכה בתלמידים במצבי סיכון שעזבו את מסגרות החינוך העיוניות ועברו למסגרות מקצועיות בפקוח משרד העבודה.

תמצית מנהלים

רקע: בישראל קיימת מערכת השכלה על-תיכונית טכנולוגית המיועדת לבוגרי בתי הספר התיכוניים ומציעה לימודי טכנאות-הנדסה, בכיתות י"ג-י"ד, במסגרת מכללות טכנולוגיות. מסלול זה נמצא בפיקוח ובאחריות של משרד החינוך, וקבלת כל אחד מסוגי הדיפלומות מותנית בעמידה במבחני ההסמכה והכנה של פרויקט מקצועי ובעמידה בדרישות משרד החינוך. אל המכללות האלה יכולים להגיע תלמידים שסיימו לימודיהם בנתיב טכנולוגי בבתי ספר תיכוניים בפיקוח משרד החינוך או תלמידים שסיימו לימודיהם במגמות רלוונטיות בבתי הספר שבפיקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (להלן: משרד העבודה).¹ רוב התלמידים מגיעים אל בתי ספר אלו לאחר שעזבו את מערכת החינוך העיונית וחוו קשיים לימודיים וקשיי הסתגלות. בתי הספר המקצועיים, כלומר בתי הספר שבפיקוח משרד העבודה, נותנים לתלמידים מעטפת רחבה של יועצים ופסיכולוגים ושעות הוראה ייחודיות. במכללות הצמודות לבתי הספר המקצועיים בפיקוח משרד העבודה אין מערך סיוע לימודי שיכול לתת מענה לתלמידים שהגיעו למכללה טרם השלמת כל בחינות הבגרות הנדרשות, ואין כמעט משאבים חיצוניים המשולבים בבית הספר לקידום תלמידים אלו.² זוהי אחת הסיבות לכך שלא מעט מהתלמידים אינם מסיימים את לימודי המכללה עם דיפלומה כלשהי (טכנאי או הנדסאי).

מעטים מהתלמידים בבתי הספר המקצועיים מסיימים את כיתה י"ב בהישגים הנדרשים כדי להמשיך ללימודים מקצועיים מתקדמים ולהתקבל ללימודים במכללות הטכנולוגיות. כמו כן, המעבר מהתיכון למכללות אלו כולל קפיצת מדרגה בדרישות הלימודיות וצמצום ניכר במעטפת התמיכה, והוא מהווה חסם משמעותי עבור בני נוער אלו – בהישארות במסלול זה ובסיומו בהצלחה.

תוכנית מנט"ה: בעקבות מצב זה החליטו בעמותת אשלים לפתח את תוכנית התמיכה בתלמידים – מנט"ה (מסלול נוער טכנאים והנדסאים). מנט"ה פועלת בבתי ספר בפיקוח משרד העבודה שלצידם פועלות מכללות טכנולוגיות (בפיקוח משרד החינוך). תפקידה של מנט"ה ללוות את התלמידים לאורך לימודי התיכון (עד סוף כיתה י"ב) והמכללה (כיתות י"ג ו-י"ד) עד להשגת דיפלומה של טכנאי / הנדסאי. התוכנית מבקשת ליצור מעטפת לימודית-חברתית-רגשית-כלכלית שתתמוך בתלמידים ותאפשר להם להתגבר על חסמי הכניסה למכללה ולאחר מכן תיתן להם כלים להתמודד עם אתגרי הלימודים ועם דרישות המכללה. באמצעות אלה התוכנית מנסה להגדיל את מספר בני הנוער המשתלבים במסלול הלימודים בכיתות י"ג-י"ד ולהגדיל את אחוז הזכאים לדיפלומה בתום הלימודים. בבסיס התוכנית עומדת התפיסה שמסלול טכנאים-הנדסאים יכול להוות מסלול שישפר את סיכוייהם של בני נוער וצעירים במצבי סיכון לצאת ממצב הסיכון ושייצור בעבורם אופק השכלתי ותעסוקתי. "אשלים" מובילה את הפעלת תוכנית מנט"ה

---

¹ המחקר החל להתבצע כאשר בתי ספר אלו היו בפיקוח משרד הכלכלה. בשנת תשע"ז עברו בתי הספר לפיקוח משרד העבודה.

² תוכנית תהלי"ה של משרד החינוך נותנת מענים לתלמידי המכללות, אך היקפה מצומצם והיא אינה פועלת במכללות המשתתפות בתוכנית.

בשיתוף "הזנק", משרד החינוך ומשרד הכלכלה/העבודה וכן עם רשתות החינוך המפעילות את בתי הספר. לתוכנית שלושה רכיבים מרכזיים: תגבור לימודי, תמיכה רגשית-חברתית וליווי של הרכזות.

התגבור הלימודי נעשה בבתי ספר שונים בשלוש דרכים מרכזיות: קבוצות קטנות או תגבור פרטני בשעות קצה (לפני או אחרי שעות הלימודים), קבוצות קטנות או תגבור פרטני במהלך שעות הלימודים (הוצאת תלמידים משיעור או פעילות), פיצול כיתות (אפשרי רק כאשר מדובר על השתתפות של כל תלמידי הכיתה). תלמידי המכללה מקבלים סיוע לימודי נפרד או משולבים בסיוע הניתן לתלמידי התיכון, ומקבלים סיוע ממוקד במקצועות הלימוד הנדרשים למקצוע הנבחר.

התמיכה הרגשית-חברתית מלווה את תלמידי מנט"ה החל מכיתה י' ועד סיום כיתה י"ד. לתמיכה זו מטרות שונות, ובהן חיזוק מוטיבציה ותחושת מסוגלות, יצירת תמונת עתיד, גיבוש הקבוצה והצבת דמות מחנך עבור תלמידי המכללה. מטרות אלה מתכנסות יחד לצורך בהעצמת התלמיד ויצירת מעטפת תומכת למעבר ללימודי י"ג-י"ד וסיומם עם דיפלומה. הפעילות הרגשית-חברתית נשענת על שני רכיבים מרכזיים: האחד הוא הרכזת עצמה והשיחות האישיות שהיא מנהלת עם תלמידי התוכנית, והשני הוא הפעילויות המובנות המיועדות לקבוצת תלמידים.

הרכזת היא דמות ייחודית המלווה את התלמידים, מהווה בעבורם "כתובת" זמינה לפניית, עוקבת אחר מצבם ומציעה להם תשומת לב, תמיכה והכלה.

מטרת המחקר: מטרת המחקר הייתה ללוות בהערכה מעצבת את יישום תוכנית מנט"ה, כדי לאפשר את שיפור התוכנית במהלך הפעלת הפיילוט וכן כדי להצביע על מידת השגת מטרותיה; זאת כדי שממצאי המחקר ישמשו בסיס להחלטה על המשך הפצתה של התוכנית. להלן שאלות המחקר המרכזיות: מה הם מאפייני התלמידים המשתתפים בתוכנית מנט"ה? כיצד מיושמים רכיבי התוכנית? מה הן תרומות התוכנית בעיני בעלי התפקידים המעורבים בהפעלתה והתלמידים המשתתפים בה והאם הם שבעי רצון ממנה? האם הושגו מטרות התוכנית, כפי שהגדירו אותן מפעיליה?

מערך המחקר: המחקר נערך בשני שלבים בשנות הלימודים תשע"ו-תשע"ז. השלב הראשון בוצע במהלך תשע"ו וכלל 5 בתי ספר שפעלו בתוכנית לפחות שנה. נעשו בו 18 ראיונות עומק חצי מובנים עם בעלי תפקידים מרכזיים בתוכנית ובבתי הספר והמכללות שבהם היא פועלת: רכזות מנט"ה בבתי הספר, רכזי המכללות שבהן מנט"ה פועלת, מנהלי בתי הספר, מנהלות התוכניות מטעם "אשלים" ו"הזנק", נציגים ממשרדי החינוך והעבודה. השלב השני בוצע במהלך תשע"ז, והוא כלל רכיב איכותני ורכיב כמותי. במסגרת הרכיב הכמותי הועבר שאלון למשתתפי התוכנית בכיתות י"ב-י"ד (היענות של 65% מתוך משתתפי התוכנית בכיתות אלו) בחודשים פברואר-אפריל בשנת הלימודים תשע"ז; כמו כן נעשה בשלב זה מחקר איכותני שכלל 3 קבוצות מיקוד של תלמידי י"ב ו-3 קבוצות מיקוד של תלמידי י"ג-י"ד, ורואיינו 4 רכזות. בשתי שנות המחקר נאספו ורוכזו נתונים על מספר משתתפי התוכנית לאורך השנים ומספר התלמידים שקיבלו דיפלומה, וזאת מתוך מידע שהעבירו רכזי מנט"ה למנהלת התוכנית ב"אשלים"; כמו כן נערכו מפגשים עם מנהלי התוכנית ב"אשלים" והועבר להם המידע שנאסף במסגרת המחקר, כחלק ממערך המחקר של הערכה מעצבת.

ממצאים: מנט"ה היא תוכנית צומחת, שגם בשנתה השישית נתונה בתהליכי עיצוב ושינוי. לאורך שנות המחקר חלו שינויים בהרכב השותפים: מנהלי התוכנית באשלים התחלפו, בתי הספר המקצועיים עברו מפיקוח משרד הכלכלה לפיקוח משרד העבודה והרווחה, וחלק מבעלי התפקידים התחלפו. שינוי נוסף חל בהרכב המשתתפים בתוכנית: התוכנית יצאה לדרך בשנת תשע"ג עם 3 בתי ספר והמכללות הצמודות להם, ונכון לשנת תשע"ח משתתפים בתוכנית 7 בתי ספר ו-5 מכללות צמודות להם וישנו ליווי של רכז גם לתלמידים בוגרי בית הספר שהשתתפו בתוכנית מנט"ה בתיכון גם במכללות שאינן צמודות לבתי ספר. בשנותיה הראשונות התוכנית פעלה בעיקר בכיתות י"ב-י"ד; עם השנים התרחבה גם לכיתות י"א ו-י"ב בתיכון וכן למגמות לימוד נוספות.

כוח האדם הפועל במסגרת התוכנית מורכב מרכזת בחצי משרה ש"אשלים" ו"הזנק" ממנים, שהיא המוציאה לפועל הלכה למעשה של התוכנית והאחראית למעקב ולליווי הרגשי של התלמידים. הרכזות יכולות להיות מגויסות מתוך צוות בית הספר או מחוצה לו. מורי התוכנית, חלקם מורים המלמדים בבית הספר או במכללה וחלקם מורים חיצוניים המגויסים לתוכנית על ידי הרכזת. רכזת התוכנית עובדת בשיתוף פעולה עם רכז המכללה ועם הרכז הפדגוגי ו/או מנהל בית הספר.

מתוך הסקר, שהתייחס לתלמידי י"ב, י"ג ו-י"ד עולה שכמעט כל משתתפי התוכנית הם בנים (97%), נולדו בישראל (97%), וכשני שלישים שייכים למגזר היהודי (64%). רוב אימהותיהם סיימו 12 שנות לימוד (90%); מעטות סיימו לימודים במכללה או אוניברסיטה (14%). המגמות העיקריות שבהן לומדים משתתפי התוכנית הן חשמל (45% מהתלמידים) לצד אוטוטרניקה (35% תלמידים נוספים). שאר התלמידים לומדים במגמות של מכונאות רכב, הנדסת מכונות או מקצוע אחר. כמעט כל משתתפי התוכנית (95%) מדווחים כי הוריהם תומכים בהחלטתם להמשיך ללימודי י"ג-י"ד.

בכיתות י"ג-י"ד פונה התוכנית לכלל התלמידים, ואילו בתי הספר יש הבדלים באוכלוסיית היעד של התוכנית: בחלקם התוכנית פונה לכלל תלמידי המגמה (או המגמות) הרלוונטית להמשך ללימודי י"ג-י"ד, ובאחרים התלמידים המשתתפים בתוכנית הם קבוצה נבחרת, שלדברי המרואיינים הם תלמידים שמעוניינים להמשיך בלימודיהם במכללה, אך יש להם קושי להשלים את חובות הברורות הנדרשות לשם כך.

כאמור, לתוכנית שני רכיבים מרכזיים: סיוע לימודי ותמיכה רגשית-חברתית המורכבת מפעילות חברתית ופגישות עם רכזת התוכנית. מתוצאות הסקר שנערך בקרב תלמידי י"ב-י"ד עולה כי בכל אחד משלושת המענים המרכזיים של התוכנית (תגבור לימודי, פעילות חברתית ופגישות עם הרכזת) משתתפים כ-70% מתלמידי התוכנית; 40% מהתלמידים דיווחו כי השתתפו בכל שלושת המענים.

הסיוע הלימודי ניתן בעיקר לתלמידי י"ב-י"ד, ומשתתפים בו רוב תלמידי התוכנית (84% השתתפו בשיעורי התגבור במהלך השנה), וכרבע מהם (23% מהתלמידים שהשתתפו בתגבור) ציינו כי הם זקוקים לסיוע נוסף, בעיקר מקרב תלמידי י"ג-י"ד.

מהסקר לתלמידי י"ב-י"ד עולה כי רוב התלמידים שקיבלו גם את התמיכה הרגשית-חברתית (84%) נפגשו עם רכזת התוכנית במהלך השנה. רובם היו תלמידי המכללה. הבדל זה בין תלמידי התיכון לתלמידי

המכללה מוסבר בתפקיד השונה שממלאת הרכות עבור תלמידי התיכון לעומת תלמידי המכללה. בעוד שבתוכן יש לתלמידים מחנך או מחנכת כיתה המלווה אותם, במכללה החוסר בתפקיד מקביל מתמלא פעמים רבות על ידי רכזת מנט"ה.

הפעילויות החברתיות מגוונות וכוללות פעילויות-חוץ להעשרה והפגה, סיורים במפעלים ובבסיסי צבא, שיעורי חינוך וסדנאות וכן פעילות עם הורים. לא בכל המסגרות ניתנות פעילויות מכל המגוון, ולא בכל הפעילויות משתתפים כל התלמידים: יש למשל פעילויות המיועדות לשכבת גיל מסוימת או למגמת לימוד מסוימת. בסקר ציינו 76% ממשתתפי התוכנית כי השתתפו לפחות פעם אחת בשנה (תשע"ז) בפעילות חברתית כלשהי, בעיקר בפעילויות-חוץ והפגה (47%) ובסיורים לתעשייה או לבסיסי צה"ל (31%).

התוכנית הגדירה שתי מטרות מרכזיות: העלאת אחוז תלמידי י"ב הממשיכים ללימודים במכללה והעלאת אחוז תלמידי המכללה המסיימים את לימודיהם עם דיפלומה (טכנאי או הנדסאי). מהנתונים שנאספו במחקר עולה כי 50% מתלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית מנט"ה בשנת תשע"ו המשיכו בשנת תשע"ז ללימודי י"ג; 58% מתלמידי מנט"ה שבשנת תשע"ו היו בכיתה י"ג סיימו את לימודיהם עם דיפלומה. מאפייני הפעלת התוכנית אינם מאפשרים לייחס להשפעת התוכנית את שיעור הממשיכים ללמוד במכללה ואת שיעור המסיימים את הלימודים עם דיפלומה.

עיקר הקשיים היו היעדר מעקב מסודר של מפעילי התוכנית, אחר תלמידים, לאורך זמן; שינויים בין השנים בהרכב בתי הספר והמכללות המשתתפים בתוכנית; שינויים בין השנים במאפייני בתי הספר והמכללות המשתתפים בתוכנית; סלקטיביות התוכנית בבחירת אוכלוסיית היעד; שינויים בין השנים באוכלוסיית היעד של התוכנית בבתי הספר; הבדלים בין בתי הספר והבדלים בין המכללות המשתתפות בתוכנית; היעדר מידע על המצב טרם הפעלת התוכנית; והיעדר קבוצת השוואה.

שביעות רצון, תרומות נתפסות וכיווני פעולה להמשך: לפי תפיסת המרואיינים, תוכנית מנט"ה היא תוכנית תוספתית המסייעת לקידום התלמידים בבתי הספר במערכת החינוך המקצועי. כמעט כל התלמידים שענו על השאלון הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד (91%) מהשתתפותם בתוכנית, ואחוז גבוה במיוחד מהמשתתפים בסיוע הלימודי (85%-90%) דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מיישומם. בקבוצת המיקוד ציינו תלמידים רבים שימליצו לחבריהם להשתתף בתוכנית.

התרומות המרכזיות של התוכנית כפי שבעלי מקצוע שרואיינו במחקר רואים אותן הן התרומה להצלחה הלימודית של המשתתפים בתוכנית, ובעיקר לסיוע לתלמידים להשלים את חובותיהם בבחינות הבגרות, כמו גם התרומה לחיזוק תחושת המסוגלות ובניית תמונת העתיד של המשתתפים בה. צוין לחיוב גם תפקידה המשמעותי של הרכות במערך התמיכה הרגשי. תרומות נוספות הן תוספת המשאבים שהתוכנית מביאה איתה לבתי הספר, המלגות הניתנות לתלמידי המכללה המסייעות להם לממן את המשך לימודיהם וכן השינוי המערכתי בבית הספר ובמכללה, הכולל פתיחת מגמות והרחבת הלימודים במכללה.

מדברי המרואיינים השונים עולה כי תוכנית מנט"ה נכנסה לחלל משמעותי שהיה קיים בבתי הספר המקצועיים ובמכללות הטכנולוגיות, והיא תורמת רבות לקידום התלמידים ונותנת מענה לצרכים מרכזיים

של משתתפיה. לצד זאת, ממצאי המחקר מצביעים גם על תחומים שהמרואיניים דיווחו שיש בהם קושי וכי אפשר להמשיך ולשפר בהם את עבודת התוכנית: הגדרת אוכלוסיית היעד והתשומות הייעודיות, שמירה על יציבות בנוכחות התלמידים בתגבורים, מוכנות התלמידים למעבר למכללה והיקף התמיכה הנדרשת לתלמידי המכללה, הגדרת תפקיד הרכז והעומס על עבודתו ומיצוב התוכנית כתוכנית ייחודית.

סיכום: תוכנית מנט"ה הינה תוכנית ייחודית במערך התמיכה בבתי הספר שבפיקוח משרד הכלכלה/ העבודה והרווחה, ולפי המרואיניים במחקר זוהי התוכנית היחידה הנותנת מענה לתלמידי התיכון המעוניינים להמשיך ללימודי י"ג-י"ד במכללה. גם עבור תלמידי המכללות (כלומר, תלמידי כיתות י"ג-י"ד) מדובר במענה ייחודי שאלמלא התוכנית ככל הנראה לא היה ניתן להם כלל. לאור זאת, יש לתוכנית מקום חשוב ביותר בתמיכה וסיוע לתלמידים אלו, והמשך שיפורה ועיצובה כתוכנית מוגדרת ומובנית יחזק את יתרונותיה ויאפשר לתת מענים למכלול הצרכים שעלו במחקר.

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל מי שסייע במחקר ואפשר את ביצועו: ליאיר קמייסקי, מנהל התוכנית ב"אשלים"; לעדי מרום, מנהלת הפרויקט כיום; ולנעמי חיו-קלרשטן, המנהלת הקודמת של הפרויקט. תודה מיוחדת לרכזות תוכנית מנט"ה, לתלמידים ולאנשי הצוות בבתי הספר על ששיתפו אותנו בניסיונם ובתובנותיהם וחלקו איתנו את חוויותיהם ותפיסותיהם.

אנו מודים לצוות מאירס-ג'וינט-ברוקדייל: לרעיה כהן על העריכה, לאוולין איבל על התרגום ולענת פרקו-טולדנו על ההבאה לדפוס.

תוכן העניינים

1	1. מבוא
3	2. מערך המחקר
3	2.1 מטרות ושאלות
3	2.2 שיטת המחקר
6	3. ממצאים
6	3.1 מאפייני בתי הספר בפיקוח משרד העבודה והתלמידים הלומדים בהם
9	3.2 יישום התוכנית
23	3.3 הישגי התלמידים שהשתתפו בתוכנית
25	3.4 שביעות רצון מהתוכנית ותפיסות על תרומתה
31	3.5 אתגרים בהפעלת התוכנית וכיווני פעולה להמשך
37	4. דיון מסכם
40	מקורות
41	נספח - שאלון המחקר

רשימת הלוחות

4	לוח 1 : סיכום מקורות המידע האיכותני שנאסף במחקר – שלב ראשון (תשע"ו)
4	לוח 2 : סיכום מקורות המידע האיכותני שנאסף במחקר – שלב שני (תשע"ז)
6	לוח 3 : פירוט הנושאים בשאלון

רשימת התרשימים

14	תרשים 1 : דיווח תלמידי י"ב-י"ד על תמונת העתיד שלהם לפי תפיסתם
15	תרשים 2 : דיווח תלמידי י"ב ו-י"ג-י"ד על השתתפותם במעני התוכנית
18	תרשים 3 : דיווח תלמידי י"ב-י"ד על הגעה לשיעורי התגבור הלימודי במהלך השנה
20	תרשים 4 : דיווח תלמידי י"ב-י"ד על תדירות פגישות עם רכזת התוכנית במהלך השנה
22	תרשים 5 : דיווח תלמידי י"ב-י"ד על השתתפותם בפעילויות חברתיות בשנת הלימודים
26	תרשים 6 : דיווח תלמידי י"ב-י"ד בשאלה עד כמה היו שבעי רצון מיישום היבטים של הסיוע הלימודי
29	תרשים 7 : דיווח תלמידי י"ב ותלמידי י"ג-י"ד על מידה רבה או רבה מאוד של תרומת התוכנית בהיבטים שונים

1. מבוא

מחקר זה נועד להעריך את מנט"ה – תוכנית לבני נוער ולצעירים הלומדים בבתי ספר תיכוניים מקצועיים ובמכללות טכנולוגיות.

רקע: בישראל 73 מכללות טכנולוגיות המציעות לימודים במשך שנתיים במסגרת כיתות י"ג-י"ד, בהמשך ישיר ללימודים התיכוניים במגמות הטכנולוגיות (ויסבלאי, 2016). מסלול זה מקנה שני סוגי דיפלומות: (1) הסמכה של טכנאי המתקבלת בתום שנת הלימודים הראשונה, כאשר התלמיד מסיים לימודי י"ג ואינו ממשיך ללימודי י"ד; (2) הסמכה של הנדסאי, למסיימים כיתה י"ד. קבלת כל אחד מסוגי הדיפלומות מותנית בעמידה במבחני ההסמכה ובהכנה של פרויקט מקצועי וכן בעמידה בדרישות משרד החינוך. מסלול זה נמצא בפיקוח ובאחריות של משרד החינוך, ויכולים להגיע אליו תלמידים שסיימו לימודיהם בנתיב טכנולוגי בבתי ספר בפקוח משרד החינוך או תלמידים שסיימו לימודיהם במגמות רלוונטיות בבתי הספר שבפיקוח משרד העבודה. לפי מסמך של מרכז המידע והמחקר של הכנסת (ויסבלאי, 2016) בשנת 2015 למדו במסלולי י"ג-י"ד 5,675 תלמידים.

הסמכה זו לטכנאים/הנדסאים היא הסמכה ייחודית למדינת ישראל. המינוח המקביל בעולם הוא practical engineer, והוא קיים במספר מצומצם של מדינות ובמספר מצומצם של מקצועות. בישראל הסמכה זו פותחה מאוד עם השנים, בין היתר בשל הצורך בפיתוח מואץ והכשרה מהירה של בעלי מקצוע רבים. הסמכת הנדסאים משלבת בין הידע התיאורטי-אקדמי ובין ההתנסות המעשית וההכשרה המקצועית. נהוג לראות בהסמכה זו כשליש תואר של מהנדס, ולדברי הממונה על החינוך הטכנולוגי במשרד החינוך, במכרזים של המגזר הציבורי דיפלומה של הנדסאי הינה שוות ערך לתואר ראשון. משק העבודה בישראל מכיר בהסמכה זו, ובמקומות עבודה שונים היא חלק מתנאי הסף למשרות רבות. מסלול הטכנאים/הנדסאים נתפס גם כאלטרנטיבה לתלמידים שאינם מעוניינים להשתלב בלימודים אקדמיים או שיש להם קושי בכך, אך הם מעוניינים ברכישת מקצוע.

לצד מסלולים מקצועיים שמשרד החינוך מפעיל עבור תלמידי התיכון הנמצאים תחת פיקוחו, משרד העבודה מפעיל בתי ספר מקצועיים (שלעיתים נקראים גם בתי ספר תעשייתיים) אשר מיועדים לתלמידים שזקוקים להזדמנות שנייה לרכישת השכלה (בלנק, שביט ויעיש, 2015). בתי ספר אלו משלבים במערך הלימודים גם תוכנית עבודה בתעשייה שבה התלמידים יכולים לעבוד ולקבל שכר (Ballas & Ben Bassat, 2017). נכון לשנת תשע"ח משרד העבודה מפעיל 65 בתי ספר מקצועיים הנמצאים בפיקוחו (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים – תעסוקה, א"ת). ברוב בתי ספר אלו אין מסלולי לימוד המתאימים להמשך לימודי י"ג-י"ד במכללה, ורק במספר מצומצם מאוד של בתי ספר מקצועיים אישר משרד החינוך פתיחת מכללה צמודה לבית הספר המוזנת בעיקר מתלמידי בית הספר המקצועי. עם זאת, גם בבתי הספר שבהם יש מסלול מתאים ומכללה צמודה, התלמידים מתקשים להשתלב בלימודי י"ג-י"ד שבמכללה הצמודה בגלל קושי משמעותי להתמיד בלימודים במסגרת התיכון ולהיבחן במקצועות הברורות (ליפטט, חסן, כהן וגליקמן, 2016).

רבים מתלמידי החינוך המקצועי הם תלמידים שנשרו ממסגרות חינוך אחרות ותלמידים בעלי לקויות למידה, המגיעים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (Yair, Goldstein & Rotem, 2013). המסלול הקיים ללימודי י"ג-י"ד מציב חסמים רבים בפני תלמידים אלו הרוצים להשתלב בו, ובהם: צורך בעמידה בתנאי סף של 14 יחידות לימוד בבחינות הבגרות, קפיצת מדרגה בדרישות הלימודיות במעבר מהתיכון למכללה וצמצום ניכר במעטפת התמיכה לתלמיד. חסמים אלו משמעותיים עבור בני נוער אלו, הן בקבלה למסלול לקראת כיתה י"ג, הן להישארות בו והן לסיומו בהצלחה. הממונה על החינוך הטכנולוגי במשרד החינוך מציין: "התפיסה של משרד החינוך היא של לימודים 5 שנתיים מכיתה י' ועד י"ד, אבל תלמיד יכול בפועל להפסיק בסוף י"ב, ב-י"ג או במהלך י"ד, ולא לסיים עם התעודות הרלוונטיות" (ריאיון, 11.11.2015).

מהות התוכנית: על רקע הקשיים בשילוב במסלול י"ג-י"ד של בני נוער הלומדים בבתי ספר תיכוניים בפקוח משרד העבודה החליטו במשרדי הממשלה ובעמותת אשלים לפתח תוכנית לנוער ולצעירים בבתי ספר תיכוניים מקצועיים ובמכללות טכנולוגיות (מנט"ה - מסלול נוער טכנאים והנדסאים). תוכנית מנט"ה פועלת בבתי ספר בפקוח משרד העבודה הקשורים למכללות טכנולוגיות (של משרד החינוך) ומלווה את התלמידים לאורך לימודי התיכון והמכללה עד להשגת דיפלומה של טכנאי/הנדסאי, על ידי תמיכה לימודית וחברתית. בבתי הספר התיכוניים אוכלוסיית היעד של התוכנית היא תלמידים המעוניינים להמשיך למכללה שמתקרבים ליעד של סיום 14 יחידות בבחינות הבגרות אבל יש להם קושי להגיע ליעד זה בכוחות עצמם, ובמכללות הצמודות לבתי הספר היא מיועדת לכלל התלמידים. התוכנית מבקשת ליצור מעטפת לימודית-חברתית-רגשית-כלכלית שתתמוך בתלמידים, תאפשר להם להתגבר תחילה על חסמי הכניסה ללימודי המסלול במסגרת המכללה, בכיתות י"ג-י"ד, ולאחר מכן תיתן להם כלים להתמודד עם אתגרי הלימודים ועם דרישות המסלול. באמצעות אלה מבקשת התוכנית להגדיל את מספר בני הנוער המשתלבים במסלול י"ג-י"ד ולהגדיל את אחוז הזכאים לדיפלומה בתום הלימודים. בבסיס התוכנית עומדת התפיסה שמסלול טכנאים-הנדסאים יכול להוות בעבור בני נוער וצעירים במצבי סיכון מסלול שישפר את סיכוייהם להיחלץ ממצב הסיכון ואשר ייצור בעבורם אופק השכלתי ותעסוקתי.

הפעלת התוכנית: התוכנית התחילה לפעול בשנת תשע"ג ב-3 בתי ספר ובמכללות הצמודות להם, ונכון לשנת תשע"ח משתתפים בה 7 בתי ספר ו-5 מכללות צמודות להם, וישנו ליווי של רכז גם לתלמידים שהשתתפו בתוכנית מנט"ה בתיכון והמשיכו ללמוד במכללה שאינה צמודה לבית הספר המקצועי. בשנותיה הראשונות פעלה התוכנית בעיקר בכיתות י"ב-י"ד. עם השנים התרחבה גם לכיתות י"א ו-י' בתיכון, ובשנת תשע"ח משתתפים בה כ-980 תלמידים וסטודנטים.

2. מערך המחקר

2.1 מטרות ושאלות

מטרת המחקר הייתה ללוות את יישום תוכנית מנט"ה בהערכה מעצבת כדי לאפשר את שיפורה במהלך הפעלת הפיילוט ולבחון עד כמה השיגה את מטרותיה, כבסיס להחלטה על המשך הפצתה.

שאלות המחקר המרכזיות היו :

- מהם מאפייני התלמידים המשתתפים בתוכנית מנט"ה?
- כיצד מיושמים רכיבי התוכנית?
- מהן תרומות התוכנית לדעת בעלי התפקידים המעורבים בהפעלתה והתלמידים המשתתפים בה, והאם הם מרוצים ממנה?
- האם הושגו מטרות התוכנית, כפי שהוגדרו על ידי מפעיליה? (הגדלת מספר תלמידי התיכון המשתלבים במכללה במסלול י"ג-י"ד והגדלת אחוז התלמידים הלומדים בכיתות י"ג-י"ד הזכאים לדיפלומה).

2.2 שיטת המחקר

המחקר נערך בשנים 2016-2017, בשני שלבים.

השלב הראשון, במהלך שנת הלימודים תשע"ו, כלל את כל 5 בתי הספר שנכללו בתוכנית באותה עת ופעלו בתוכנית לפחות שנה. המחקר נערך במתודה איכותנית: בוצעו 18 ראיונות עומק חצי מובנים עם בעלי תפקידים מרכזיים בתוכנית ובבתי הספר שהיא פועלת בהם. הראיונות נערכו עם רכזות מנט"ה בבתי הספר,¹ רכזי המכללות שמנט"ה פועלת בהן, מנהלי בתי הספר, מנהלות התוכנית מטעם "אשלים" ו"הזנק" ונציגים ממשרדי החינוך והכלכלה. (לוח 1)

השלב השני כלל רכיב איכותני ורכיב כמותי. במסגרת הרכיב הכמותי נערך סקר באמצעות שאלון למשתתפי התוכנית בכיתות י"ב-י"ד. השאלון הועבר בחודשים פברואר-אפריל בשנת הלימודים תשע"ז. במקביל נערך באותה שנה גם מחקר איכותני שכלל 3 קבוצות מיקוד עם תלמידי י"ב וכן 3 קבוצות מיקוד עם תלמידי י"ג-י"ד. רואיינו גם 4 רכזות מבתי ספר שפעלו בתוכנית לפחות שנה שלמה (לוח 2). כמו כן, בשני שלבי המחקר נאספו ורוכזו נתונים על מספר משתתפי התוכנית לאורך השנים ומספר התלמידים שקיבלו דיפלומה, וזאת מתוך מידע שהועבר מרכזות מנט"ה לידי מנהלת התוכנית ב"אשלים".

מעבר לכך, בשני שלבי המחקר נערכו מפגשים עם מנהלי התוכנית ב"אשלים" והוצג לפניהם המידע שנאסף במסגרת המחקר באופן שוטף, כחלק ממערך ההערכה המעצבת. בסיום שלב המחקר השני הוצג המידע גם לרכזות מנט"ה של התוכנית.

---

¹ הדוח לכל אורכו יתייחס לתפקיד הרכיז במנט"ה בלשון נקבה, אם כי ישנם גם שני רכזים, ואחד מהם נכלל במחקר.

2.2.1 איסוף מידע איכותני

לוח 1: סיכום מקורות המידע האיכותני שנאסף במחקר – שלב ראשון (תשע"ו)

בעלי התפקידים שרואיינו (ראיונות עומק חצי מובנים)			שם בית הספר	
מנט"ה	רכז/ת מכללה	מנהל/ת בית ספר		
+		+	אדיבי	בית ספר ומכללה
+	+	+	תל נוף	בית ספר ומכללה
+	+	+	יד שפירא	בית ספר ומכללה
+	+	+	תעשייה אווירית	בית ספר ומכללה
+		+	פלמחים	בית ספר
			ממונה חינוך טכנולוגי על-תיכוני	משרד החינוך
			ס' מנהל מחלקת חניכות	משרד הכלכלה
			ממונה מחוזי	משרד הכלכלה
			מנהלת תוכנית מנט"ה	"הזנק"
			מנהלת תוכנית מנט"ה	"אשלים"

לוח 2: סיכום מקורות המידע האיכותני שנאסף במחקר – שלב שני (תשע"ז)

ריאיון עומק חצי מובנה עם רכז/ת מנט"ה	קבוצת מיקוד תלמידי כיתות י"ג-י"ד	קבוצת מיקוד תלמידי כיתות י"ב	שם בית הספר	
	+		אדיבי	בית ספר ומכללה
+	+	+	תל נוף	בית ספר ומכללה
+	+	+	תעשייה אווירית	בית ספר ומכללה
+		+	פלמחים	בית ספר
+			נחלים	בית ספר ומכללה

כל הראיונות היו ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו פנים אל פנים, הוקלטו ותומללו. החוקרת פנתה בשאלה פתוחה אל המרואיינים, המזמינה אותם לספר על תוכנית מנט"ה מנקודת מבטם. בהתאם להתפתחות הריאיון הפנתה החוקרת שאלות הבהרה ושאלות ממקדות הנוגעות ליישום התוכנית, מאפייני התלמידים המשתתפים בה וכן לתרומות שלה כפי שהמרואיינים רואים אותן.

הראיונות שנערכו בשנת המחקר הראשונה אפשרו בדיקה צולבת לתיקוף המידע שהתקבל ממקורות מידע שונים (על שיטות לתיקוף מחקר איכותני ר' צבר בן-יהושע, 1999) המייצגים את כל השותפים להפעלת

התוכנית (נציגים ממשד הכלכלה וממשד החינוך, "אשלים", "הזנק", מנהלי בתי הספר, רכזי מכללות ורכזות מנט"ה). הראיונות תואמו מראש בשיחה טלפונית לקביעת המועד והמקום, בהתאם לנוחות המרואייין. בסופו של דבר נערכו במקומות העבודה של המרואיינים.² כל ריאיון ארך כשעה.

הראיונות עם מנהלי בתי הספר, רכזי המכללות ורכזות מנט"ה, כמו גם קבוצות המיקוד עם תלמידי התוכנית, התקיימו בבתי הספר ובמכללות שהתלמידים לומדים בהן. ביקורי החוקרות בבתי הספר ובמכללות, לצורך הראיונות וקבוצות המיקוד, במהלך שתי שנות המחקר שימשו גם לתצפיות פתוחות על מרחב הפעילות של התוכנית ואפשרו ללמוד על הסביבה הנחקרת. התצפיות תועדו על ידי החוקרות.

המידע שנאסף בראיונות ובקבוצות המיקוד שימש בסיס לבניית השאלון לתלמידי י"ב-י"ד שהועבר בשנה השנייה למחקר, והשאלונים עצמם סייעו לתיקוף סוגיות שעלו בראיונות ובקבוצות המיקוד.

קבוצות המיקוד כללו 3-8 תלמידים בכל פעם. החוקרות הקליטו ותיעדו את השיחות, והשיחות תומללו לצורך הניתוח. לכל קבוצת מיקוד הגיעו שתי חוקרות כדי לנהל את השיחה ולתעד. בתחילת כל שיחה בקבוצת מיקוד הוצגו לתלמידים מטרות המחקר והחשיבות הרבה שבשמיעת קולם. לאחר הצגת החוקרות התבקשו התלמידים בקבוצה להציג את עצמם בקצרה, והובטח להם כי המידע שיימסר במחקר יישאר אנונימי. כדי להפיג חששות אפשריים וחוסר ודאות מצד התלמידים הציגו להם החוקרות, בתחילת השיחה, את הנושאים המרכזיים שבהם השיחה תתמקד, ומהם יתפתח השיח. הנושאים הוצגו על גבי פתקים שהונחו במרכז המעגל (על שולחן או כיסא). הנושאים היו 'שיעורי התגבור והבגרויות', 'פעילויות חברתיות', 'מכללה ודיפלומה', 'רכזות' (או 'רכז'), 'עתיד: צבא ועבודה', 'תוכנית מנט"ה'. איסוף המידע בקבוצות המיקוד אפשר לעמוד על הדומה והשונה בפרשנות שנותנים התלמידים המשתתפים בתוכנית לתופעות שהציגו להם החוקרות (צבר בן-יהושע, 1999).

הניתוח האיכותני של דברי התלמידים נעשה לפי חלוקת הדברים לקטגוריות (תמות) מרכזיות שאפשר ללמוד מהן על תחומים מוגדרים שעלו מדברי המרואיינים. הקטגוריות אורגנו בעזרת תוכנת "הנרלייזר" לארגון מידע איכותני (על תקפות ומהימנות במחקר איכותני ר' שקדי, 2011), המאפשרת חזרה לנתונים ולדרכי הבניית התמות. הצגת הממצאים שעלו מהראיונות בפני רכזות מנט"ה עם סיום השלב השני במחקר אפשרה לתקף את המידע שנמסר בראיונות. תגובותיהן תועדו ושולבו בניתוח המידע.

2.2.2 איסוף מידע כמותי

השאלון הועבר לכל תלמידי י"ב, י"ג ו-י"ד שהשתתפו בשנת תשע"ז בתוכנית מנט"ה. השאלון (ר' נספח) כלל 45 שאלות: 43 שאלות סגורות ושתי שאלות פתוחות (שאלות 40 ו-41). לוח 3 מציג את הנושאים שבהם עסקו השאלות:

---

² למעט הפגישה עם נציג משרד החינוך; זו נערכה במשרדי החוקרות.

לוח 3: פירוט הנושאים בשאלון

נושא	דוגמאות
רקע על התלמידים (שאלות 1-9, ו-14)	באיזו כיתה אתה? איפה נולדת?
מידע על הורי התלמידים (שאלות 39, 42-45)	איפה נולדה אמא שלך? מהי ההשכלה של אמא שלך?
תמונת עתיד (שאלות 10-13)	לאיזה תפקיד היית רוצה להתגייס? באיזה תחום תרצה לעבוד?
תרומות התוכנית (שאלות 15-19)	באיזו מידה השתתפתך בתוכנית מנט"ה העלתה את הרצון שלך להצליח בלימודים?
השתתפות ויישום של רכיבי התוכנית (שאלות 21-31, 33, 35-37)	לכמה משיעורי התגבור של תוכנית מנט"ה הגעת השנה?
שביעות רצון מהתוכנית ומרכיביה (שאלות 20, 32, 34, 38, 40, 41)	באופן כללי, באיזו מידה אתה שבע רצון מתוכנית מנט"ה? מה לדעתך טוב בתוכנית מנט"ה? (שאלה פתוחה)

השאלון תורגם לערבית עבור תלמידי בית הספר והמכללה הלומדים בירכא. הוא מוחשב בתוכנית נמל"ה ועוצב במתכונת המאפשרת פתיחה והשבה דרך טלפון נייד חכם. הקישור נשלח אל רכזות התוכנית ב-6 בתי הספר ו-4 מכללות שנכון למועד העברת השאלון השתתפו בתוכנית לפחות שנה, והן העבירו את השאלון לכל תלמידי י"ב, י"ג ו-י"ד דרך ה"ווטסאפ" של משתתפי התוכנית ו/או תיבות הדוא"ל שלהם.³

לפי דיווח רכזות התוכנית, מספר המשתתפים בתוכנית בשנת תשע"ז עמד על 356 תלמידים. השאלון הועבר לכל תלמידי התוכנית, והוא מולא על ידי 233 תלמידים (היענות של 65%). מתוכם, 7 תלמידים הוצאו מניתוח הנתונים: ארבעה משום שמילאו רק חלק קטן של השאלון (פחות מ-30%) ושלושה משום שדיווחו כי לא קיבלו כל מענה של תוכנית מנט"ה ולכן בפועל לא השתתפו בתוכנית. לפיכך נכללו בניתוח 226 תלמידים, והם התחלקו באופן דומה בין השכבות: 36% תלמידי י"ב (83 תלמידים), 34% תלמידי י"ג (76 תלמידים) ו-30% תלמידי י"ד (67 תלמידים). בחלק מן השאלות בוצעו מבחני מובהקות t-test כדי לבחון מובהקות סטטיסטית של ההבדלים שבין תלמידי בית הספר (כיתה י"ב) לתלמידי המכללה (כיתות י"ג-י"ד).

3. ממצאים

3.1 מאפייני בתי הספר בפיקוח משרד העבודה והתלמידים הלומדים בהם

בתי הספר בפיקוח משרד העבודה נותנים מענה לתלמידים החל מכיתה ט', באמצעות רשתות חינוך; משרד העבודה משמש גורם מתקצב ומפקח. בכיתה י' התלמידים מנותבים למגמות שבהן הם לומדים לימודים עיוניים ומעשיים. מכיתה י"א, מתוקף חוק החניכות וחוק עבודת נוער, נעשה שילוב של לימודים ועבודה;

³ באחד מבתי ספר אלו ובמכללה הצמודה אליו, לתלמידים אין גישה לאינטרנט, לדברי רכזות התוכנית, ולכן התלמידים מילאו את השאלונים ידנית, בנוכחות צוות המחקר.

העבודה היא חלק אינטגרלי מתוכנית הלימודים, והיא מלווה בחונך במקום העבודה. רוב התלמידים מגיעים לבתי ספר בפקוח משרד העבודה לאחר שעזבו את מערכת החינוך העיונית. סגנית מנהל מחלקת חניכות ונוער במשרד הכלכלה⁴ ציינה כי ישנם תלמידים המגיעים לבתי ספר אלו מתוך בחירה ורצון למצות פוטנציאל מקצועי, אך מקרים אלו אינם שכיחים; מרבית התלמידים המגיעים לבתי הספר בפקוח המשרד הם בני נוער במצבי סיכון. היא תיארה:

"לרוב התלמידים שמגיעים אלינו זה תלמידים שהם נוער בסיכון. ממש בקצה הרצף. רובם מגיעים מבתים ממעמד סוציו-אקונומי מאוד נמוך, חלק גדול מהם עם היסטוריה של תיקים במשטרה, חלק גדול מהם מגיעים ממשפחות חד-הוריות. יש לנו גם ילדים של עובדים זרים. בואו נגיד שאנחנו ממש עובדים עם העשירון הכי תחתון שקיים."

באופן דומה תיארה את התלמידים המגיעים גם מנהלת מאחד מבתי הספר:

"התלמידים שמגיעים אלינו זה אותם תלמידים שבתי הספר העיוניים לא הצליחו בהם. זאת אומרת, בית הספר סימן אותם כתלמידים לא בגרותיים והחליט להוציא אותם מהמערכת. רובם מגיעים על ידי קב"סית [קצינת ביקור סדיר] שמפנה, או על ידי הפניה עצמית אחרי שנאמר להם שהם לא יכולים להמשיך."

תלמידים המגיעים לבתי ספר בפקוח משרד העבודה מפסיקים למעשה לקבל את סל התמיכה שקיבלו ממשרד החינוך ומקבלים מערך תמיכה אחר מטעם משרד העבודה, ובו גם ייעוץ ומערך פסיכולוגי. כפי שתיארה סגנית מנהל מחלקת חניכות ונוער במשרד הכלכלה:

"כשהילד היה רשום במשרד החינוך הוא קיבל את כל הסל. הוא עובר אלינו הוא לא מקבל... אני לא יכולה להעסיק עובד סוציאלי, אני יכולה להעסיק יועצים, ובאמת אנחנו מתגברים את משרות הייעוץ. משרד החינוך נותן 1.7 לכיתה. אנחנו נותנים 3 שעות לכיתה. שפ"י [השירות הפסיכולוגי] לא מכיר בילדים האלה, אז אנחנו מפעילים גם מערך שלם של פסיכולוגים."

נוסף על יועצת ופסיכולוגית בתי הספר נעזרים גם במת"לית (מורה מאבחנת תפקודי למידה), והיא מתמקדת בעבודה עם תלמידים עם לקויות למידה, אבחונים, התאמות ובניית תוכניות עבודה לתלמידים. בתי הספר מקבלים גם שעות תקן נוספות ממשרד העבודה המיועדות לתגבור לימודי. ממונה מחוזי ממשרד הכלכלה תיארה זאת כך:⁵

"כל כיתה, למעט כיתה ט', מקבלת 3 שעות תגבור בגרויות ועוד שעה וחצי תגבור לימודי. על כל תלמיד שמגיע לבית הספר לאחר ועדת השמה בית הספר מקבל שעה נוספת, עד גבול של 24 שעות לבית ספר. כל תלמיד חדש שמגיע לבית הספר בכיתה י"א או י"ב וצריך השלמות, בית הספר מקבל עבורו שעה. בנוסף יש גם שעות עולים."

⁴ במועד ביצוע הראיון היו בתי הספר תחת פיקוח משרד הכלכלה.

⁵ במועד ביצוע הראיון היו בתי הספר תחת פיקוח משרד הכלכלה.

אחד הדברים שמאפיינים את בתי הספר בפיקוח משרד העבודה הוא שלצד התוכניות והמענים התומכים בתלמידים מטעם בית הספר, כפי שתוארו לעיל, כמעט אין תוכניות תוספתיות חיצוניות המשולבות במערך הלימודי, או כפי שצינו מנהלי בתי ספר שונים:

"תוכניות פדגוגיות שהמטרה שלהן להשקיע בתלמיד בהיבטים פדגוגיים אין. יש תוכניות בית ספריות אבל לא חיצוניות."

"התוכנית הזו [מנט"ה] עומדת בפני עצמה, אני לא משווה אותה לתוכנית אחרת כי אין לי תוכנית אחרת להשוות שמקבילה לה."

גם הממונה המחוזי במשרד הכלכלה הדגיש כי אין בבתי הספר עוד תוכנית שעובדת עם התלמידים החזקים יותר של בית הספר ומקדמת אותם לקראת המשך לימודיהם במכללה. לדבריו: "מנט"ה זה הפרויקט היחיד שמתעסק [בבית הספר] עם העניין של י"ג-י"ד".

עבור רוב התלמידים הלומדים בבתי הספר בפיקוח משרד העבודה עצם סיום הלימודים עם תעודת גמר הוא הישג משמעותי. רכזת מנט"ה באחד מבתי הספר תיארה זאת כך:

"התלמידים שמגיעים לבית הספר אלו תלמידים שנשרו, תלמידים שלא רוצים אותם בבית ספר אחר. תלמיד שהגיע לפה זה תלמיד שזרקו אותו מבית ספר אחר, וזה שהוא מסיים זה שיא."

גם סגנית מנהל מחלקת חניכות ונוער במשרד הכלכלה התייחסה לכך וציינה:

"אפילו בעצם העובדה שאנחנו מעניקים להם תעודת מקצוע אנחנו נותנים להם איזה שהוא כלי ומחזירים אותם למסלול הנורמטיבי."

גם מנהלים מבתי ספר שונים מספרים:

"יש תלמידים שלא רוצים בגרות. בית הספר לא מחייב בגרות, הם צריכים לגשת לבחינות גמר שזה יותר קל והרבה יותר פשוט. הם רוצים את החיים הקלים אז מעדיפים ללכת רק על גמר ולא על בגרות."
"הרעיון של בית הספר זה איך לוקחים תלמידים שהונשרו מבתי הספר העיוניים ונותנים להם כלים באמת להצליח."

"אנחנו כבית ספר תעשייתי עובדים מאוד קשה כדי להעביר את התלמידים מנקודה לנקודה. התלמידים באים רובם ממצבים של ניתוק. הם נשרו ממערכת הלימודים הקודמת, ובית הספר שלנו מייצר אמון חדש בעצמם, תקווה לעתיד."

"אנחנו יושבים עם התלמידים שפשוט התייאשו מעצמם ואיבדו את הרצון להיות בלמידה, ואנחנו מנסים בכל דרך לאסוף אותם, לזהות את הכוחות החיוביים ולהחזיר אותם למסלול."

כדי לקבל תעודת מקצוע נדרשים התלמידים להיבחן בבחינות הגמר של משרד העבודה במקצועות אזרחות, מתמטיקה ועברית ובמקצוע המגמה. לעומת זאת, תלמיד המעוניין להמשיך ללימודי י"ג-י"ד חייב לגשת לבחינות בגרות של משרד החינוך במקצועות מתמטיקה, עברית ואנגלית. תלמידים בבתי הספר בפיקוח משרד העבודה אינם זכאים להיבחן בבחינות הבגרות של משרד החינוך עם ציוני מגן, הניתנים רק לתלמידים

הלומדים בבתי ספר בפקוח משרד החינוך. אחת הדרכים להתמודד עם קושי זה, מציין ממונה מחוזי של משרד הכלכלה, היא שתלמידים בוחרים לגשת גם לבחינות הבגרות וגם לבחינות הגמר, כדי להבטיח לעצמם שאם ייכשלו בבחינות הבגרות עדיין יהיו זכאים לתעודת גמר, דבר היוצר עומס נוסף על תלמידים אלו.

המגמות שאיתן ניתן להמשיך ללימודי י"ג-י"ד הן מגמות לימוד שהצבא מכיר בהן לצורכי דחיית גיוס, ולרוב מדובר במגמות חשמל, מכונות ואוטוטרוניקה, מגמות שאליהן פונים בעיקר בנים. למגמות אלו בדרך כלל גם מופנים התלמידים בעלי היכולות הלימודיות הגבוהות יותר בבית הספר. לדברי סגנית מנהל מחלקת חניכות ונוער במשרד הכלכלה, מתוך כ-2,500 תלמידים המסיימים את לימודיהם בכל שנה בבתי הספר המקצועיים בפקוח המשרד, כ-300 ממשיכים ללימודי י"ג-י"ד במכללות של משרד החינוך, אך לא כולם מסיימים את לימודיהם.

המכללות שבהן ממשיכים התלמידים ללמוד את לימודי המקצוע בכיתות י"ג-י"ד נמצאות כאמור בפקוח משרד החינוך (האגף לחינוך טכנולוגי). במכללות אלו אין מערך סיוע לימודי שיכול לתת מענה לתלמידים שהגיעו למכללה טרם השלמת כל בחינות הבגרות הנדרשות,^{6,7} ולא מעט מהתלמידים אינם מסיימים את לימודי המכללה עם דיפלומה כלשהי (טכנאי או הנדסאי). מבחינת משרד החינוך, כפי שציין הממונה על התוכנית במשרד: "תוכנית מנט"ה נכנסת בכיתה י"ג ונותנת השלמה של בגרויות ומקצועות הלימוד בתחום המקצועי", ובכך מקדמת את האפשרות שהתלמידים יסיימו את לימודיהם במכללה עם דיפלומה.

3.2 יישום התוכנית

3.2.1 מודל הפעלה

"אשלים" מובילה את הפעלת תוכנית מנט"ה בשיתוף עמותת "הזנק", משרד החינוך ומשרד הכלכלה/ העבודה וכן עם רשתות החינוך המפעילות את בתי הספר. בין שנות המחקר חלו שינויים בהרכב השותפים: מנהלי התוכנית ב"אשלים" התחלפו, בתי הספר המקצועיים עברו מפקוח משרד הכלכלה לפקוח משרד העבודה והרווחה, וחלק מבעלי התפקידים התחלפו. כמו כן, אחד מבתי הספר התיכוניים עבר מפקוח של משרד הכלכלה לפקוח של משרד החינוך. שינוי נוסף הוא בהרכב בתי הספר המשתתפים בתוכנית: התוכנית החלה את דרכה בשנת תשע"ג בשלושה בתי ספר והמכללות הצמודות להם, ולאורך השנים אחד מבתי הספר יצא מהתוכנית, כולל המכללה הצמודה אליו, ובתי ספר ומכללות אחרים הצטרפו.

מנט"ה הינה תוכנית תוספתית המשתלבת בתוך מערך העבודה של בית הספר בפקוח משרד העבודה ושל המכללות (בפקוח משרד החינוך). לתוכנית ממונה ועדת היגוי. הוועדה התכנסה פעם אחת בתקופת המחקר (בשנת 2016 עם תחילת ביצוע המחקר), והתכנסה שוב לאחר סיומו (בשנת 2018). ועדות נוספות

---

⁶ בחלק מהמכללות פועלת תוכנית תהיל"ה של משרד החינוך, והיא נותנת סיוע לתלמידי המכללות, אך היקפה מצומצם והיא אינה פועלת במכללות הצמודות לבתי הספר המקצועיים.

⁷ התלמידים יכולים להתקבל ללימודים במכללה ולהשלים את חובותיהם במהלך לימודיהם או עד 7 שנים מסיום לימודיהם.

מתוכננות להתכנס בעתיד לדיון בהטמעת התוכנית. ועדת ההיגוי כוללת את נציגי כלל השותפים האחרים להפעלת התוכנית: משרד הכלכלה/העבודה (מחלקת חניכות ונוער), משרד החינוך (החינוך הטכנולוגי), "אשלים" ו"הזנק" ורשתות החינוך.

בכל בית ספר ממונה מטעם התוכנית רכז אחראי להפעלת התוכנית בבית הספר ובמכללה הקשורה אליו, ומגויסים מורים לתגבור לימודי התלמידים ולסטודנטים. השותפים המרכזיים להפעלת התוכנית בשטח הם מנהל בית הספר, הרכז הפדגוגי בבית הספר ורכז המכללה.⁸

רכזות מנט"ה משתתפות בהכשרות ובמפגשים שמארגנות מנהלות התוכנית ב"אשלים" וב"הזנק", המיועדים ללמידה החדית ולבניית מאפייני התפקיד ודרכי עבודה עם בתי הספר. אחת הרכזות תיארה מפגשים אלו כמקום שבו מדברים על היעדים של התוכנית ועל הכיוון של כל אחד מבתי ספר בכל הקשור בתוכנית. המפגשים נערכים פעמים אחדות בשנה (נכון לשנת תשע"ו). היו שסיפרו על ארבעה מפגשים בשנה ואחרים על שני מפגשים. מנהלת התוכנית מ"הזנק" תיארה את ההכשרות:

"ההכשרות שלנו עוסקות גם בטווח הזה שבין הרכז לדמות שאיתה הוא אמור לעבוד מתוך בית הספר. איך עובדים ביחד. איך ממנפים את הדמות הנוספת הזאת שבתוך בית הספר... ההכשרות הן רק של רכזי מנט"ה. קצת ונטילציה ואיך אתה מתמודד עם התפקיד בבית הספר וגם הרצאות חיצוניות. חוץ מזה נעמי [מנהלת התוכנית מאשלים] ואני מלוות את הרכזים באופן שוטף."

הרכזות ציינו במפגש משותף כי יש חשיבות גדולה מאוד לשיתוף פעולה ביניהן ולהעברת מידע: "יש חשיבות לקבוצת עמיתים ושיתוף בכלים שיעברו בין הרכזים".

לצד המפגשים המובנים, מתקיימים גם מפגשים שוטפים בין מנהלות התוכנית (מ"אשלים" ו"הזנק") לבין כל אחת מרכזות מנט"ה. מפגשים אלו מספקים ליווי מקצועי ורגשי לרכזות, והם מאפשרים מעקב אחר מנהלי התוכנית ב"אשלים" ו"הזנק" ובקרה עליהם בקשר לנעשה בתוכנית בכל מסגרת. כמו כן עולים בהם נושאים לטיפול מול בתי הספר והמכללות לקידום ושיפור של התוכנית באופן שוטף במהלך השנה.

3.2.2 כוח אדם הפועל בתוכנית

רכזות מנט"ה

לכל בית ספר ממונה רכזות בחצי משרה שהיא המוציאה לפועל של התוכנית הלכה למעשה.⁹ כל רכזות אחראית לכלל התלמידים שבתוכנית, הן תלמידי בית הספר והן תלמידי המכללה. חלק מהרכזות מלוות גם את התלמידים שסיימו י"ב בתוכנית ושמשויכים ללימודים במכללה אחרת, שאינה משתתפת בתוכנית.¹⁰

---

⁸ רכז המכללה הוא האחראי לניהול היום-יומי והפדגוגי של המכללה ומשמש לרוב גם מורה המגמה במכללה ובבית הספר.

⁹ אחד ממנהלי בתי הספר ציין כי בבית ספרו הורחבה משרת הרכזות למשרה מלאה.

¹⁰ בשנת תשע"ח הוחל בליווי מסוג זה במסגרת דרישות התוכנית.

בשנת המחקר הראשונה, תשע"ו, מתוך חמשת בתי הספר שהשתתפו במחקר, בשניים הייתה הרכוזת חלק מצוות בית הספר. כיום, בתשע"ח, למעט רכוזת אחת, הרכוזות הן חלק מצוות בית הספר.

תפקיד הרכוזת כולל ריכוז התוכנית, ליווי אישי, מעקב אחר המשתתפים בתוכנית ותמיכה בהם, עבודה עם צוות בית הספר והמכללה לקידום התוכנית והמשתתפים וכן תפעול אדמיניסטרטיבי של התוכנית. אחת מרכוזות התוכנית תיארה: "האגינדה שלי מבוססת על הרבה קשר אישי ודגש על רמת התלמיד: מעקב אישי, בניית תוכניות אישיות לתלמיד. אני עוד גורם מלווה שאחראי להצלחת התלמיד". לליווי התוכנית על ידי הרכוזת, בבית הספר ובמכללה, מאפיינים שונים הנובעים משוני במטרות, בדרכי העבודה, בכוח האדם ובמאפייני הלמידה והלומדים.

בבתי הספר יש מחנכי כיתות וכן יועצות המלוות את התלמידים, ותפקיד הרכוזת מתמקד יותר בשיחות אישיות להיכרות עם התלמידים והעצמתם, בד בבד עם יצירת תמונת עתיד לקראת מעבר ל-י"ג-י"ד, ארגון הפעילויות החברתיות-רגשיות, מעקב אחרי הישגי התלמידים ומצבם בבית הספר וכן קשר עם המורים המלמדים. במקרים שהתוכנית אינה מכוונת לכיתה או מגמה מסוימת בשלמותה אלא למספר תלמידים נבחרים, תפקיד הרכוזת כולל גם איתור ומיפוי של התלמידים המתאימים לתוכנית.

במכללה לצד ארגון הפעילויות החברתיות-רגשיות והמעקב אחר הישגי התלמידים ומצבם, הרכוזת נכנסת גם לחלל שנוצר במערכת הלימוד עקב היעדר דמות "מחנך הכיתה", כפי שתיארה אחת הרכוזות: "כל הזמן תומכים בהם [בתלמידי י"ג-י"ד]. הצרכים שם הם קצת אחרים מבית הספר: מקצועות הלימוד יותר קשים, הם נשברים המון ועדיין זקוקים למעטפת של בית הספר". רכוז מכללה תיארה את עבודת רכוזת מנט"ה: "בבקרים שהיא נמצאת אז יש לה בקרה מיידית כי היא במכללה. [היא] האימא של הילדים במכללה".

מורי התוכנית

המורים המלמדים בתוכנית מגויסים לרוב על ידי רכוזת מנט"ה. חלקם מורי בית הספר והמכללה. המקצועות שבהם ניתן תגבור תואמים את דרישות הדיפלומה (בגרות באנגלית, מתמטיקה, לשון וכן לימודים במקצוע המגמה). המורים המלמדים בתוכנית נמצאים לרוב בקשר עם רכוזת התוכנית, עם הרכוז הפדגוגי של בית הספר ועם המורה המלמד את המקצוע בכיתה. בין מורי בית הספר ומורי התוכנית מתחייב מערך של שיתוף פעולה, בעיקר כשמדובר על מורים חיצוניים, כפי שתיארו מנהלים מבתי ספר שונים:

"אם למשל אנחנו מביאים מורה למתמטיקה במסגרת מנט"ה אז הוא לא עומד בפני עצמו. הוא פוגש את המנהל הפדגוגי, את רכוזת מתמטיקה; ויש שיתוף פעולה, יש אחריות משולבת בין המערך הפדגוגי של בית הספר והתוכנית. וזה המתכון להצלחה. לא יכול להיות שהיא [המורה] אוט-סיידרית לבית הספר."

"חיברנו את המורה של מנט"ה למורה בכיתה אל מול המנהל הפדגוגי, עשו שיח ביניהם, השיח הזה הוא אחת לשבוע."

3.2.3 שיתוף הפעולה בין בעלי התפקידים

ציר מרכזי של שיתוף פעולה הנדרש לצורך הפעלה מיטבית של התוכנית בשטח מחבר בין מנט"ה (רכזת), בית הספר (מנהל ו/או רכו פדגוגי) והמכללה (רכז). העבודה בין שלושת בעלי התפקידים צריכה להיות מסונכרנת ומתואמת, ולרוב היא מתקיימת באמצעות ישיבות צוות קבועות. מידת שיתוף הפעולה בין בית הספר ובין רכזות תוכנית מנט"ה היא ממד חשוב בהצלחת תוכנית תוספתית בהיטמעות בתוך תוכנית העבודה של בתי הספר. מנהלי בתי ספר שונים אמרו על כך: "אי אפשר להטמיע את תוכנית מנט"ה אם אין מישהו מבית הספר שלוקח את התוכנית אליו ודואג יחד עם רכזת מנט"ה להטמיע אותה בבית הספר מכל ההיבטים"; "כל התוכניות של בית הספר משתלבות יחד כדי לעזור לתלמידים".

בשנת המחקר הראשונה היו יותר רכזות שלא היו חלק מצוות בית הספר, וניכר כי הן נתקלו בקשיים רבים יותר בהפעלת התוכנית (כך למשל ציינה רכזת: "יש איזה שהוא גיבוי של בית הספר, אבל נרא נזרקתי למים. אפילו ברמת עם מי צריך לדבר על הסעות, אף אחד לא בא ואומר לך"). בשנת המחקר השנייה, מלבד רכזת אחת שאמנם לא הייתה מצוות בית הספר אך הייתה ותיקה בתפקידה, שאר הרכזות היו גם מורות ומחנכות בבית הספר. עבודתן של הרכזות עם המערכת הבית ספרית הייתה חלק מעבודתן השוטפת, וקשיים מסוג זה לא עלו. רוב רכזות התוכנית אכן דיברו על שיתוף פעולה מוצלח בינן ובין בית הספר: "כל בית הספר מגויס כדי לקדם את התלמידים. אי אפשר לעבוד לבד"; "יש שיתוף פעולה מלא עם המנהלת ועם כל הצוות. כל הצוות קשור לתוכנית, כולם משלבים יחד ידיים, ויש אווירה של שיתוף והמנהלת תומכת".

סוגיות נוספות נגעו לקשר בין השותפים להפעלת התוכנית ברמה הארצית (שני משרדי הממשלה, "אשלים", "הזנק" והעמותות שמפעילות את בתי הספר). במהלך שנות הפיילוט עלו טענות לגבי תדירות נמוכה של המפגשים בין השותפים, סרבול בקבלת החלטות והעברת מידע לא מיטבית. כמו כן עלתה סוגיה של הגדרה לא לגמרי ברורה של חלוקת העבודה והאחריות בין מנהלות התוכנית מ"אשלים" ומ"הזנק".

3.2.4 מאפייני התלמידים בתוכנית

בתוכנית משתתפים בכל שנה כ-700-800 תלמידים, ויש עלייה הדרגתית במספר המשתתפים לאורך השנים מאז תחילת הפעלתה: כ-500-600 תלמידים נוספו בתיכונים וכ-200 נוספו במכללות. כל תלמידי המכללה הם תלמידי התוכנית; לעומת זאת, בבתי הספר לומדים מגוון רחב של תלמידים, והתוכנית מיועדת לתלמידים במגמות המקושרות למסלולי לימוד של י"ג-י"ד במכללות שאישר משרד החינוך (בצמוד לבית הספר או במקום אחר).

כאמור, מרבית התלמידים בבתי הספר של משרד העבודה נמצאים במצבי סיכון שונים ונפלטו ממערכת החינוך העיונית של משרד החינוך. בראיונות התייחסו בעלי המקצוע לתלמידי מנט"ה, וחזרו על עצמם תיאורים של תלמידים שיש להם קשיים הכוללים צורך לצאת לעבודה כדי לסייע בפרנסת הבית, קשיי תפקוד ובעיות ביקור סדיר בבית הספר, מסוגלות עצמית נמוכה והיעדר תמונת עתיד, קשיים משפחתיים ומצב חברתי-כלכלי נמוך, לקויות למידה ובעיות קשב והתנהגות.

מתוך הסקר, שהתייחס לתלמידי י"ב, י"ג ו-י"ד, עולה שכמעט כל משתתפי התוכנית הם בנים (97%), נולדו בישראל (97%), וכשני שלישים מהמשתתפים שייכים למגזר היהודי (64%). רוב אימהותיהם סיימו 12 שנות לימוד לפחות (90%), אך מעטות סיימו גם לימודים במכללה או אוניברסיטה (14%).

המגמות המרכזיות שבהן לומדים משתתפי התוכנית הן חשמל (45% מהתלמידים) לצד אוטוטרוניקה (35% תלמידים נוספים). שאר התלמידים לומדים במגמות של מכונאות רכב, הנדסת מכונות או מקצוע אחר. כמעט כל משתתפי התוכנית (95%) מדווחים כי הוריהם תומכים בהחלטתם להמשיך ללימודי י"ג-י"ד במכללה.

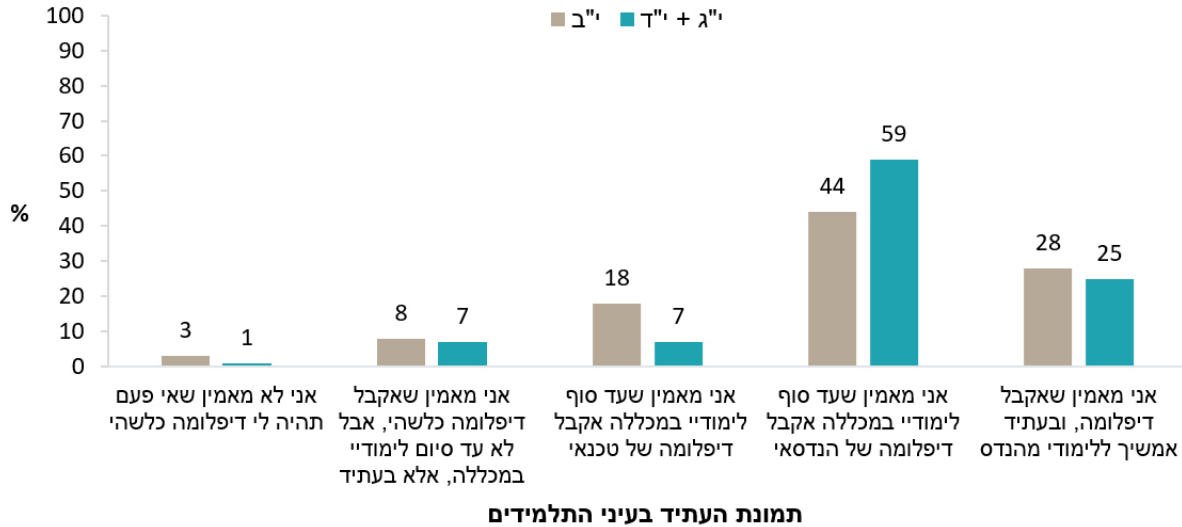
אוכלוסיית היעד של התוכנית בבתי הספר התיכוניים היא תלמידים המעוניינים להמשיך למכללה שמתקרבים ליעד של סיום 14 יחידות בבחינות הבגרות, אבל יש להם קושי להגיע ליעד זה בכוחות עצמם. מנהלת מאחד מבתי הספר ציינה: "עוקבים כל הזמן אחרי כל התלמידים, מזהים את הפוטנציאל, רואים מי זקוק לרוח הגבית שתוכנית מנט"ה יודעת לתת, ושם אנחנו תוקפים". התלמידים עצמם ציינו כי התוכנית צריכה להיות מיועדת ל"תלמידים שצריכים עזרה ורוצים להצליח"; "כל מי שרוצה להמשיך הלאה"; "מי שמנסה ולא מצליח".

בשנת תשע"ו הוחלה תוכנית מנט"ה בשלושה בתי ספר על כלל תלמידי המגמה או המגמות הטכנולוגיות הרלוונטיות ללימודי י"ג-י"ד, ואילו בשני בתי הספר האחרים נבחרו תלמידים מסוימים מתוך הכיתות. סוגיה זו (מגמה שלמה או תלמידים נבחרים) הייתה חלק מהדיון בוועדת ההיגוי הראשונה שהתקיימה בשנת תשע"ו, אך לא גובשה אז החלטה חד-משמעית. בשנת תשע"ז אומצה הגישה שיש לתת לכלל תלמידי המגמה אפשרות להיכלל בתוכנית מנט"ה, ולמעט בית ספר אחד שבו נבחרו תלמידים מסוימים, שאר בתי הספר שהשתתפו בתוכנית כללו את כלל תלמידי המגמה. עם זאת, התוכנית עדיין בוחנת מהי הדרך המיטבית בעבורה לבחירת אוכלוסיית היעד להשתתפות מתוך בתי הספר התיכוניים, ובשנת תשע"ח הייתה חזרה לבחירה של תלמידים מסוימים לתוכנית גם בחלק נוסף מבתי הספר.

במקרים שהתוכנית פונה לכלל תלמידי הכיתה, משתתפים בה תלמידים בעלי מאפיינים מגוונים, בעוד שבחירת תלמידים באופן מבוקר נעשית לרוב על פי בסיס של: "לקחת תלמידים מפה ומפה, ואז זה לא הנמוכים ביותר ולא הגבוהים ביותר אלא איזה שהוא ביניים שיכולים לפספס את הזכאות לדיפלומה, ואותם להרים למעלה", כפי שתיארה אחת הרכזות. הבחירה מי יהיו המשתתפים בתוכנית משפיעה גם על דרכי העברת הסיוע הלימודי, על הפעילויות ועל גיבוש הקבוצה (ר' בהמשך: 3.5 - "אתגרים בהפעלת התוכנית וכיווני פעולה להמשך").

תמונת העתיד בעיני מרבית תלמידי י"ב-י"ד שהשתתפו בסקר הצביעה על אופק לימודי הכולל דיפלומה של הנדסאי (54%). 26% נוספים ציינו שימשיכו בעתיד ללימודי מהנדס. בהבחנה בין תלמידי י"ב ובין תלמידי י"ג-י"ד נמצא הבדל לא מובהק באחוז התלמידים שמציינים שעד סוף לימודיהם במכללה יקבלו דיפלומה של הנדסאי – 59% מתלמידי י"ג-י"ד לעומת 44% מתלמידי י"ב; ובהתאמה, אחוז נמוך מתלמידי י"ג-י"ד מאמינים שיסיימו את המכללה עם דיפלומה של טכנאי בלבד (7% מתלמידי י"ג-י"ד לעומת 18% מתלמידי י"ב). פער זה עולה בקנה אחד עם השלב הלימודי שהתלמידים נמצאים בו (תרשים 1).

תרשים 1: דיווח תלמידי י"ב-י"ד על תמונת העתיד שלהם לפי תפיסתם (תשע"ז, באחוזים)

t-test. N=226. לא מובהק לפי מבחן t-test

בראיונות בקבוצות המיקוד התייחסו התלמידים הן להמשך לימודיהם והן לתעסוקה עתידית. תלמידי י"ב סיפרו על תפיסותיהם לגבי המשך לימודיהם במכללה וציפיותיהם לסיים עם דיפלומה: "אנחנו מאמינים שנסיים את המכללה עם דיפלומה. אם לא, לא היינו הולכים לזה מלכתחילה"; "אני רוצה להמשיך ולהיות מהנדס"; "אני לא יכול לדעת. אני אומר לעצמי אם אתה כבר פה אז תלך עד הסוף".

תלמידי י"ג-י"ד, שכבר נמצאים בעיצומם של הלימודים במכללה, מסתכלים על לימודיהם כחלק מתהליך כולל של תמונת עתיד רחבה: "אני שואף גבוה, להמשיך וללמוד עוד. אני צריך להמשיך ללמוד עוד בשביל להבטיח עתיד כלכלי יותר טוב ועבודה יותר טובה"; "י"ג-י"ד זה טוב לעתיד שלי ופותח לי עוד דלתות. משיג לי מקצוע וגם בצבא. ואם אני ארצה להיות מהנדס, זה פותח לי עוד אפשרויות לעתיד".

ממצאי הסקר עולה כי 78% ממשתתפי התוכנית ירצו לעבוד בעתיד במקצוע הטכנולוגי שהם לומדים, ודבריהם בראיונות משקפים זאת: "אני ארצה לעסוק במקצוע במהלך הצבא"; אני אשאר בקבע כדי לצבור ניסיון בתחום"; "אני רואה עצמי עובד במקצוע גם באזרחות". לעומתם, בעיני אחרים תמונת העתיד אינה כוללת המשך עיסוק במקצוע, והם ציינו: "אני יושב בבית וחושב בשביל מה אני צריך את השנתיים האלו, אני במילא לא אעבוד בזה, זה לא מעניין אותי"; "הצבא מחייב אותך להתגייס לחיל חימוש, ואני לא רוצה. אנחנו מכירים הרבה אנשים שבוכים על התפקיד שלהם".

יש לציין כי המחקר אינו מאפשר ללמוד אם תמונת העתיד שעליה התלמידים מספרים הושפעה מהשתתפותם בתוכנית מנט"ה, או שזו תמונת עתיד שאיתה התלמידים מגיעים לתוכנית מנט"ה טרם השתתפותם, ושתמונת עתיד זו היא אחת הסיבות לרצון שלהם להצטרף לתוכנית.

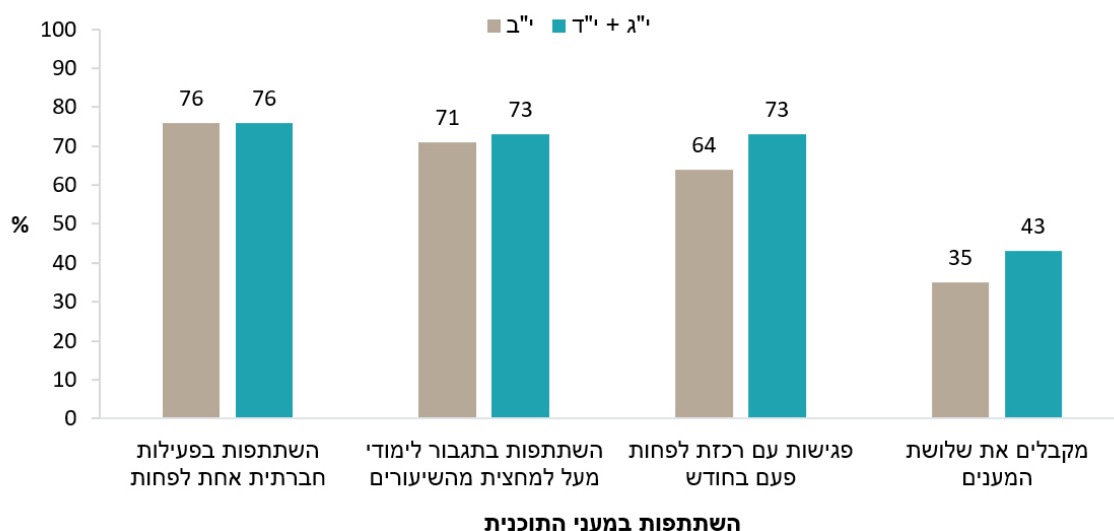
3.2.5 רכיבי התוכנית

לתוכנית שני רכיבים מרכזיים: סיוע לימודי ותמיכה רגשית-חברתית. תמיכה זו מורכבת מפעילות

חברתית ופגישות עם רכזת התוכנית. נוסף על כך, מנט"ה מחלקת מלגות לסטודנטים שאינם יכולים לעמוד בדרישות שכר הלימוד של המכללה או כדי לחזק תלמידים שהראו שינוי משמעותי בהתנהגות, בהתייחסות ללמידה או בהישגיהם הלימודיים. לפי נתוני עמותת "אשלים", בשנת תשע"ז חולקו 93 מלגות לתלמידי י"ג-י"ד, בסכומים שביין 250 ₪ ל-2,750 ₪, ובסך הכול חולקו מלגות בעלות של 70,000 ₪.

מתוצאות הסקר שנערך בקרב תלמידי י"ב-י"ד עולה כי בכל אחד מהמענים המרכזיים של התוכנית (תגבור לימודי, פעילות חברתית ופגישות עם הרכזת) משתתפים כ-70% מתלמידי התוכנית. כ-40% מהתלמידים דיווחו כי השתתפו בכל שלושת המענים. בהשוואה בין תלמידי בית הספר (י"ב) לתלמידי המכללה (י"ג-י"ד), (תרשים 2), נראה כי אחוז מעט גבוה יותר מתלמידי המכללה, לעומת התיכון, נפגשים עם רכזת בתדירות גבוהה של לפחות פעם בחודש (73% לעומת 64%, בהתאמה), ואחוז גבוה יותר מתלמידי המכללה משתתפים בכל שלושת המענים המרכזיים של התוכנית לעומת תלמידי התיכון (35%).

תרשים 2: דיווח תלמידי י"ב' ו-י"ג-י"ד על השתתפותם במעני התוכנית (תשע"ז, באחוזים)

t-test, N=226, לא מובהק לפי מבחן t-test

א. סיוע לימודי

מטרות

הסיוע הלימודי ניתן בעיקר לתלמידי י"ג-י"ד ולתלמידי י"ב. בחלק מבתי הספר מתקיימים תגבורים לימודיים גם לתלמידי י"א, כחלק מהתאמת התוכנית לצורכי בתי הספר והתלמידים, ומתוך המחשבה שמוטב לתגבר תלמידים אלו מוקדם ככל האפשר כדי לסייע להם לעבור את בחינות הבגרות. ישנם בתי ספר המדברים גם על הרחבת התגבור הלימודי לכיתות י'.

אחד הקשיים המרכזיים העומדים בפני תלמידי המכללה הוא התחלת לימודי י"ג-י"ד טרם השלמת הבגרויות הנדרשות. במצב כזה התלמידים נדרשים להשלים בכוחות עצמם את חובות הבגרות עד לסיום

לימודי הדיפלומה או עד 7 שנים מסיום הלימודים, וזאת כדי שיהיו זכאים לדיפלומה בתחום המקצוע שלמדו במכללה.

תוכנית מנט"ה מסייעת בכך הן במהלך לימודי התיכון והן במהלך הלימודים במכללה:

- **בתיכון** מטרת התוכנית היא לסייע לתלמידים לסיים את חובות הברות עם סיום כיתה י"ב, טרם התחלת הלימודים במכללה, כדי שלא יגררו עימם חובות לימודיות ויוכלו להתרכז במכללה רק בלימודי המקצוע.
- **במכללה** מטרת התוכנית היא לסייע לסטודנטים ללמוד את מקצועות הברות החסרים להם כדי שיהיו זכאים לדיפלומה עם סיום כיתה י"ג או י"ד, ולתת סיוע בלימודי המקצוע הנלמדים במכללה.

יישום

לצורך התגבור הלימודי, התשומות שתוכנית מנט"ה מציעה כוללות שעות תגבור, מורים ורכזת מלווה (על תפקידים אלו ר' 3.2.2 "כוח אדם הפועל בתוכנית"). התגבור הלימודי מיועד לכלל משתתפי מנט"ה. עם זאת, לא תמיד נעזרים בו כל התלמידים (ר' 3.5 – "אתגרים בהפעלת התוכנית וכיווני פעולה להמשך"). לעומת זאת, לעיתים גם תלמידים שאינם בתוכנית מבקשים להצטרף לשיעור תגבור, כפי שתיארו הרכזות: "אם יש מישהו ממכונות [מגמה שאינה נכללת בתוכנית מנט"ה באותו בית ספר] שרוצה [להצטרף לתגבור] נותנים לו, אבל הוא לא במעקב של התוכנית והוא לא משתתף בחלק החברתי".

תחומי הלימוד שניתן בהם תגבור כוללים לשון, אנגלית, מתמטיקה ולימודי המקצוע. התגבור ממוקד בבחינות הברות, כפי שצינו רכזים שונים של תוכנית מנט"ה: "התגבור הוא כמו שיעור פרטי, ובו הם מקבלים כל מה שהם צריכים כהכנה לברות"; "התוכנית נותנת תגבורים במקצועות הברות שמתקשים". לעיתים התגבור מתאפיין ב"כיבוי שריפות לקראת בחינות הברות", כפי שצינה רכזת מנט"ה אחרת. הכוונה היא לשיעורים ממוקדים ולמרתונים לימודיים לקראת בחינות הברות.

התגבור הלימודי מתקיים בשלוש דרכים מרכזיות:

- קבוצות קטנות או תגבור פרטני בשעות קצה (לפני או אחרי שעות הלימודים)
- קבוצות קטנות או תגבור פרטני במהלך שעות הלימודים (הוצאת תלמידים משיעור או מפעילות)
- פיצול כיתות (אפשרי רק כאשר מדובר על השתתפות בתוכנית מנט"ה של כל תלמידי הכיתה).

בתי הספר בוחרים אם לתת מענים לימודיים במתכונת של פיצול כיתות, תוספת שעות קצה או הוצאה של תלמידים משיעורים, כדי שהתוכנית תשתלב בצרכים של בית הספר. כפי שציין אחד המנהלים: "השנה הצלחנו להביא גם מורים שנכנסים לתוך מערכת השעות, מה שלא היה לנו בשנים קודמות. זה צעד שלקח אותנו קדימה. זה עניין של צורך".

לעיתים בית ספר בוחר באחת מן האפשרויות, ולעיתים ישנו שילוב של אפשרויות שונות, בהתאם למאפיינים ולצרכים של בתי הספר. לדוגמה, בית ספר שבו כל תלמידי הכיתה משתתפים בתוכנית יעדיף פעמים רבות להשתמש בתקציב מנט"ה לפיצול הכיתה; לעומת זאת, במקצוע מסוים בוחר אותו בית ספר לתת תגבור לקבוצת תלמידים קטנה. בבית ספר אחר, שבו משתתפי התוכנית הם קבוצה נבחרת (ולא כל הכיתה), הבחירה תהיה בין תגבור בשעות קצה או בין הוצאה משיעור. עם זאת, בית ספר התלוי בהסעות של התלמידים יתקשה לקיים תגבור בשעות קצה. מקרב תלמידי י"ב שרואיינו עלה כי הם מעדיפים תגבור בזמן הלימודים: "ככה אני מתקדם בקצב של הכיתה", וגם: "ככה לא צריך לדאוג איך חוזרים הביתה אחרי ההסעות".

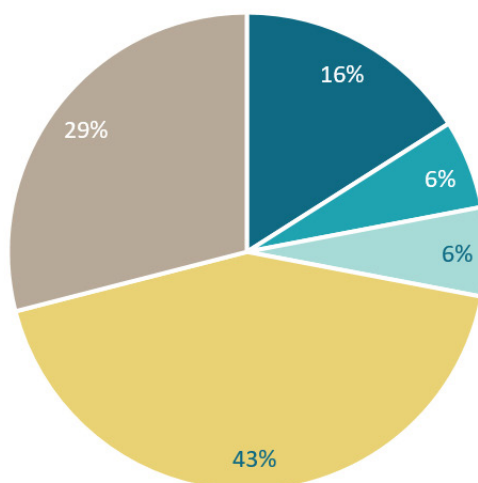
הוצאת תלמידים משיעור יכולה להיות הוצאה מהשיעור העוסק בחומר שבו מתגברים את התלמיד, כך שהתלמידים שמקבלים תגבור לומדים את החומר במקביל לכיתה, אך בקבוצה קטנה; או שהיא יכולה להיות הוצאה משיעור אחר. תיארה זאת אחת המנהלות: "חלק מהתגבורים נעשים במקביל למורים שלנו. תגבור בלשון בזמן שיעור לשון. השנה זה לא יצא במאה אחוז [זאת אומרת, תלמידים יצאו משיעור אחד על מנת לקבל תגבור במקצוע אחר]. שנה הבאה זה אחד מהפקת הלקחים, שזה ישב אחד על אחד מול אותו מקצוע".

תלמידי המכללה מקבלים סיוע לימודי נפרד או משולבים בסיוע הניתן לתלמידי התיכון. נוסף על כך, מקבלים תלמידי המכללה סיוע ממוקד במקצועות הלימוד הנדרשים למקצוע הנבחר.

בחלק מבתי הספר מאוגמים תקציבי מנט"ה ותקציבי בית הספר, והתגבור של מנט"ה מוטמע כחלק ממערך תגבור בית ספרי שנעזר בתקציבי מנט"ה כדי להרחיב את המענים שנותן בית הספר, כפי שתיאר אחד המנהלים: "חלק ממערך התגבור ממומן על ידי מנט"ה, אבל אנחנו לא עושים הפרדה"; ומנהלת אחרת ציינה: "התקציב של מנט"ה מוגבל, ומעבר לזה בית הספר גם שם תקציב מציינג, ואז בונים תוכנית אחת רחבה".

ממצאי הסקר שבחן את השתתפותם בתגבור הלימודי של תלמידי תוכנית מנט"ה בכיתות י"ב-י"ד עולה כי קרוב לשלושה רבעים (72%) ממשתתפי התוכנית דיווחו שהשתתפו ברוב או בכל שיעורי התגבור באותה שנה (ר' תרשים 3). 16% ממשתתפי התוכנית (17% מתלמידי י"ב ו-16% מתלמידי י"ג-י"ד) ציינו כי לא הגיעו באותה שנה לתגבורים לימודיים. רובם היו תלמידים שציינו כי אין להם צורך בתגבור, אך היו גם תלמידים שציינו כי היה עליהם לעזור בבית או שעבדו בשעות אלו. בודדים ציינו כי לא הגיעו לא התחשק להם.

תרשים 3: דיווח תלמידי י"ב-י"ד על הגעה לשיעורי התגבור הלימודי במהלך השנה (תשע"ז, באחוזים)

■ לאף אחד מהתגבורים ■ למיעוט מהתגבורים ■ למחצית מהתגבורים ■ לרוב התגבורים ■ לכל התגבורים

N=226

התגבור הלימודי מתקיים כמה פעמים בשבוע, וכל תלמיד מגיע למספר התגבורים שהוא זקוק להם. מקרב המשתתפים בתגבור הלימודי שהשתתפו בסקר (כיתות י"ב-י"ד), כשליש (30%) באים לתגבור פעם אחת בשבוע, כשליש נוסף (31%) פעמיים בשבוע ומעט יותר (39%) מגיעים אף שלוש פעמים בשבוע.

כרבע (23%) מהתלמידים שכן משתתפים בתגבור לימודי (תלמידים שהשתתפו בתגבור לימודי לפחות פעם אחת במהלך השנה) ציינו כי הם מעוניינים בתגבור לימודי נוסף. מקרב תלמידי י"ב ציינו זאת מעט יותר תלמידים המשתתפים בתגבור – 37%, ומקרב תלמידי המכללה ציינו זאת 17% מהתלמידים המשתתפים בתגבור. ההבדלים בין הקבוצות נמצאו מובהקים.¹¹ תלמידי י"ב דיווחו על צורך בתגבור בעיקר במקצוע המגמה, אך גם ביתר מקצועות הברורות; מקרב תלמידי י"ג עלה צורך בעיקר בתגבור במקצועות המגמה; ואילו בקרב תלמידי י"ד עלה צורך בתגבור בעיקר במקצועות הברורות.

ב. תמיכה רגשית-חברתית

התמיכה הרגשית-חברתית מלווה את תלמידי מנט"ה החל מכיתה י' ועד סיום כיתה י"ד. שכבות שאינן משתתפות בסיוע הלימודי (כמו שכבת י', ולעיתים גם י"א) מקבלות רק את התמיכה הרגשית-חברתית. הפעילות הרגשית-חברתית מיועדת לתלמידי התוכנית בלבד.

לתמיכה הרגשית-חברתית מטרות שונות, וכולן מתכנסות לצורך בהעצמת התלמיד ויצירת מעטפת תומכת למעבר ללימודי י"ג-י"ד וסיומם עם דיפלומה. הפעילויות הניתנות במסגרת התמיכה הרגשית-חברתית נגזרות ממטרות התמיכה.

¹¹ מובהקות: $p < 0.05$, לפי מבחן t-test

מטרות

חיזוק המוטיבציה ותחושת המסוגלות - נקודת המוצא היא שכדי שהתלמידים יגיעו להישגים, ירצו להמשיך ל-י"ג-י"ד ויתמידו בלימודיהם בבית הספר ובמכללה, יש לחזק את האמונה והביטחון שלהם בעצמם. אחת מרכזות מנט"ה ציינה: "המטרה של התוכנית היא להביא תלמיד להישגים ולדיפלומה, וזה צריך להיות ברצון. אני לא מאמינה שאפשר לכפות את הרצון הזה. צריך להכווין אותם לשם, שזה יבוא מהם". הפעילות החברתית גם מחזקת את המוטיבציה של התלמידים להגיע ללימודים, כפי שציין רכז באחת המכללות: "הפעילות החברתית נותנת לנו את הגיבוי למשוך אותם ללימודים".

בניית תמונת עתיד - ההנחה היא שיש לחשוף את התלמידים לאפשרויות התעסוקה העתידיות העומדות לפניהם, וליצור בכך מוטיבציה להמשיך הלימודים במכללה, כפי שציין הממונה על החינוך הטכנולוגי במשרד החינוך: "תוכנית מנט"ה נותנת בכיתות י' ו-י"א העצמה ומדגישה את החשיבות של האופק התעסוקתי".

גיבוש הקבוצה - השאיפה היא ללכד את התלמידים כ"יחידת עילית מובחנת". הממונה המחוזי ממשיך הכלכלה התייחס לכך: "לתת להם להרגיש שהם סיירת מטכ"ל של בית הספר", ואחת מרכזות מנט"ה תיארה: "יש כוונה ליצור קבוצה מ-י"ד שנקראת 'מנט"ה', שמקבלת ימי שיא, גיבוש, הרצאות, העצמה ותגבורים. ואז אולי כבר ב-ט' תלמידים ירצו להתקבל אליה והיא תעזור ליותר תלמידים". יש לציין כי ליצירת קבוצת עילית נבחרת יש משמעות שונה כאשר מדובר בכלל תלמידי המגמה וכשמדובר בתלמידים נבחרים מתוך המגמה.

יצירת דמות מחנך עבור תלמידי המכללה - אחד הקשיים המרכזיים מבחינת תלמידי המכללה הוא המעבר מן המסגרת העוטפת בתיכון אל מסגרת לימודית סטודנטואלית, שבה אין מחנך כיתה ואין צוות טיפולי שעוקב אחר התלמידים ומלווה אותם. רכזת מנט"ה מהווה בעבור תלמידי המכללה דמות של "מחנכת", שאליה התלמידים יכולים לפנות ושעוקבת אישית אחר התקדמותם ומהלך לימודיהם. כפי שתיארה אחת מרכזות מנט"ה: "מאוד קשה להם, הם נשברים המון, אז הם עדיין זקוקים למעטפת הזו של בית הספר, עדיין זקוקים למחנכת, למישהי שתתקשר אליהם ותדאג להם... אנחנו מנסים בכל היכולות להמשיך לאסוף את התלמידים, לעזור להם לאסוף את עצמם, המון שיחות העצמה". וגם אחת ממנהלות בית הספר תיארה: "אין הדרגתיות. אנחנו ישר זורקים אותם למים ברגע שהולכים ל-י"ג. הם היו רגילים ליועצת שתקשיב להם ולמחנך שמחבק אותם ושם להם את הגבולות, ולדלת פתוחה".

יישום

לא בכל המסגרות ניתנות פעילויות מכל המגוון, וכפי שציינה אחת מרכזות מנט"ה: "מה שיתאים לבית ספר אחד לא בהכרח יתאים לאופי של בית ספר אחר". בנוסף, לא בכל הפעילויות משתתפים כל התלמידים, ויש פעילויות המיועדות לשכבת גיל מסוימת או למגמת לימוד מסוימת.

הפעילויות הרגשיות-חברתיות ניתנות על ידי מנט"ה, אך כמו גם בחלק הלימודי, ישנם בתי הספר המאגמים משאבים ומאחדים תקציבים עם תוכנית מנט"ה, ויוצרים מגוון פעילויות רב יותר. אחת מרכזות מנט"ה התייחסה לפעילות הרגשית-חברתית ואמרה: "חלק מהפעילויות הן ממנט"ה, וחלק קצת מתערבב. מעבר למה שמנט"ה נותנים, גם בית הספר נותן. אנחנו מאחדים תקציבים וביחד מרימים את זה".

הפעילות הרגשית-חברתית נשענת על שני רכיבים מרכזיים: האחד הוא הרכזת עצמה והשיחות האישיות שהיא מנהלת עם תלמידי התוכנית; והשני הוא הפעילויות המובנות המיועדות לקבוצת תלמידים.

שיחות אישיות, ליווי ומעקב אישי של הרכזת

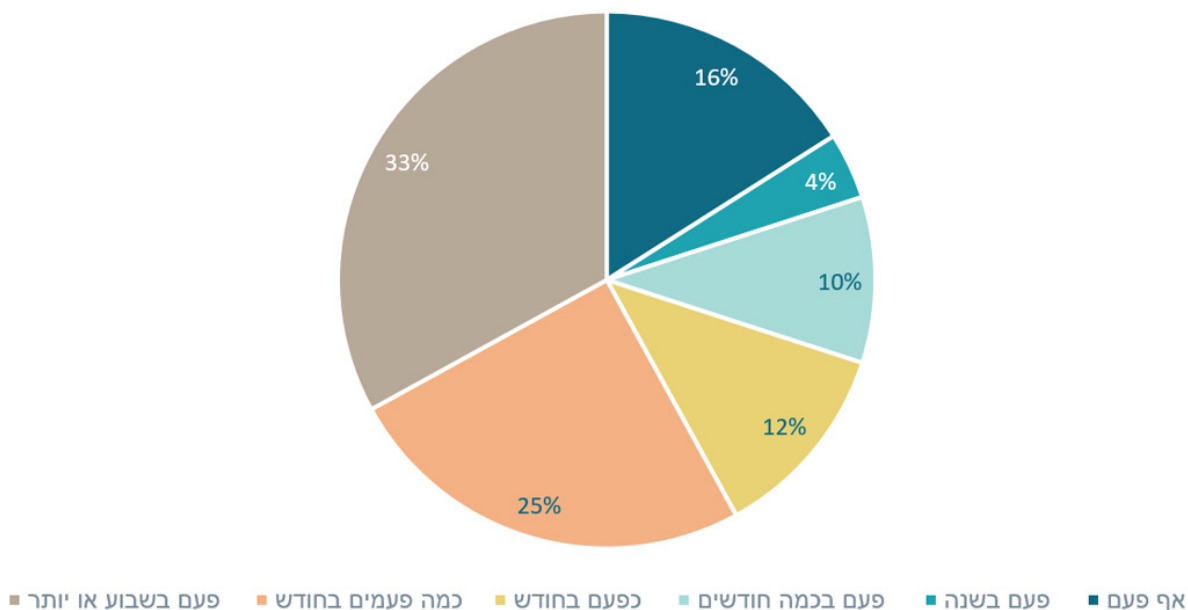
הרכיב המרכזי בעבודה הרגשית-חברתית עם תלמידי התוכנית הוא השיחות האישיות בין תלמידי התוכנית ורכזות מנט"ה. הרכזת הינה דמות ייחודית המלווה תלמידים אלו, מהווה בעבורם "כתובת" זמינה, מתעניינת בהם, מעניקה תשומת לב, תומכת ומכילה. תשומה זו הינה חלק מהמעטפת הכוללת שהתוכנית נותנת, המאפשרת לרכזת להכיר טוב יותר את התלמידים ולתת מענה מדויק יותר לצורכיהם.

ברוב המקרים נערכות שיחות שוטפות עם כלל התלמידים, בתחילת שנה ובסופה. ולאורך השנה נעשות שיחות קבועות בעיקר עם תלמידים ספציפיים לפי הצרכים שעולים. כל הרכזות ציינו בדרכים שונות כי "דלת הרכזת תמיד פתוחה לכל מי שרוצה לשוחח", והרכזות קשובות לצרכים העולים מהתלמידים. אחת הרכזות התייחסה לשיחות אישיות בדבריה:

"זה התחיל כשיחות אישיות מובנות בטבלאות המסורתיות, אבל זה יותר דינמי. זאת אומרת, אם מישהו יותר צריך, מישהו פחות צריך, לפעמים שיחות טלפון עד הערב, עד הלילה של לפני בחינה, של לחץ לפני בחינה או דברים כאלה... אני חושבת שאם אתה מרגיש את התלמידים שלך, אתה יודע מי צריך מתי וכמה ויותר."

מהסקר לתלמידי י"ב-י"ד עולה כי כמעט כל התלמידים נפגשו עם רכזת התוכנית במהלך השנה. רובם (70%) ציינו כי נפגשו עם רכזת התוכנית לפחות פעם בחודש במהלך שנת תשע"ז. שליש (33%) מהתלמידים נפגשים עם הרכזת לפחות פעם אחת בשבוע. (תרשים 4)

תרשים 4: דיווח תלמידי י"ב-י"ד על תדירות פגישות עם רכזת התוכנית במהלך השנה (תשע"ז, באחוזים)

N=226^א

תדירות הפגישות של התלמידים עם הרכזות משתנה בהתאם למסגרת שבה הם לומדים (תיכון או מכללה): אחוז מעט גבוה יותר (לא מובהק) (73%) מתלמידי המכללה (י"ג-י"ד) נפגשים עם רכזות התוכנית לפחות פעם בחודש, לעומת תלמידי י"ב (63%). פער זה יכול להיות מוסבר בתפקיד השונה שממלאת הרכזות עבור תלמידי התיכון והמכללה: בעוד שבתיוון יש לתלמידים מחנך או מחנכת כיתה המלווה אותם, במכללה החוסר בשל היעדר תפקיד מקביל מתמלא פעמים רבות על ידי רכזות מנט"ה.

בראיונות, התלמידים מכיתות י"ב ציינו כי הם פונים לרכזות כשיש להם שאלה, בעיקר שאלות הנוגעות לנושאי הבחינות, או כשהם זקוקים לסיוע כלכלי, בעוד ש"לעניינים נפשיים יש לנו יועצות בבית הספר". לעומת זאת, בהתייחסות לתלמידי י"ג-י"ד לקשר שלהם עם הרכזות הם ציינו את שיחות העידוד והחיזוק שהם מנהלים עם הרכזות: "היא יושבת עם תלמיד פנים אל פנים ואומרת לו לקחת אחריות"; "היא מסבירה שוב ושוב כמה חשוב להמשיך ולא לפרוש באמצע".

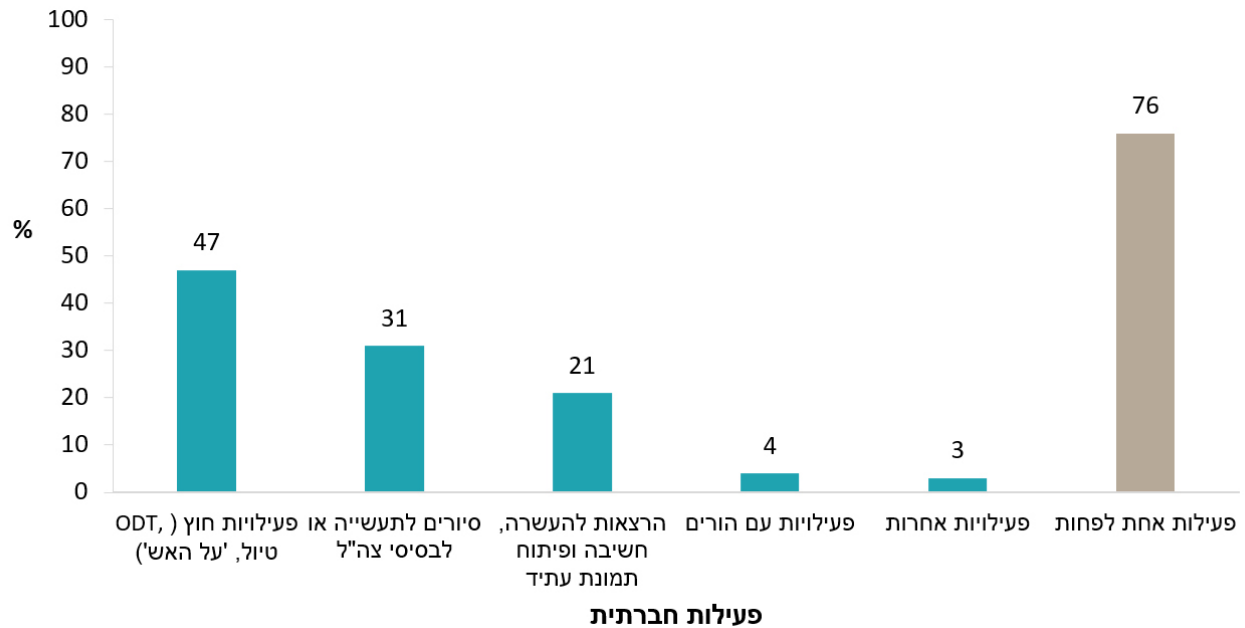
■ הן בבית הספר והן במכללה התייחסו הרכזים אל עצמם כ"כתובת" לתלמידים בכל נושא: "כל פעם שצריך משהו, הם יודעים שאני הכתובת"; "הם מתקשרים אליי הרבה כשהם צריכים משהו, כמו בעיה אישית או בעיה עם מורה. בודדים מתקשרים לקבל עצה. בשטח באים לדבר הרבה. יש חבר'ה מהמכללה שבאים מבתי ספר אחרים וצריכים מלגות לנסיעות. רוב הזמן פונים בדברים טכניים. אולי זה כי בנים נפתחים פחות"; "חשוב שהתלמידים יאמינו בי, שיוכלו לבוא לשוחח איתי על דברים שלא יכולים לשוחח עם מורה, מחנך או יועצת בית הספר". באופן דומה התייחסה אליהם גם מנהלת התוכנית מ"הזנק": "הם [התלמידים] מבינים את זה שיש להם תמיד ככה עם מי לדבר ועוד איזה אוזן ומישהו שיראה אותם באמת".

■ חלק מהליווי של הרכזות כולל גם יחס אישי לתלמידים, מעבר לפגישות אישיות, ותשומת לב לאורך השנה, כפי שתיארה רכזות מנט"ה אחרת: "הבאתי [לתלמידי המכללה] לפורים, כל מיני אביזרים ואוזני המן, כי הם לא שותפים לפעילויות של בית הספר. קצת אווירה של פורים. לאורך השנה לקראת מבחנים הבאתי להם פינוקים, שוקולדים – המון יחס אישי בדברים קטנים לאורך השנה".

פעילויות רגשיות-חברתיות

בסקר לתלמידי י"ב-י"ד ציינו 76% ממשתתפי התוכנית כי השתתפו לפחות פעם אחת בשנה (תשע"ז) בפעילות חברתית כלשהי, בעיקר פעילויות-חוץ והפוגה וסיורים לתעשייה או לבסיסי צה"ל. (ר' תרשים 5)

תרשים 5: דיווח תלמידי י"ב-י"ד על השתתפותם בפעילויות חברתיות בשנת הלימודים (תשע"ז, באחוזים)^א

^א N=172, רק מי שציין כי השתתף לפחות בפעילות חברתית אחת במהלך תשע"ז. כל תלמיד היה יכול לציין יותר מפעילות אחת

פעילויות חוץ - סדנאות ODT (outdoor training), טיולים, "על האש" וכדומה מיועדים לגיבוש חברתי של הקבוצה וליצירת זהות משותפת, לצורך העצמה והעלאת המוטיבציה וגם לאורור משגרת הלימודים. מנהלת התוכנית מ'הזנק' ציינה בקשר לפעילויות-חוץ: "מאוד חשוב לנו שהם יראו את עצמם כחלק מהקבוצה, קבוצה טובה, קבוצה שמייעדים לה הצלחה בעתיד". פעילויות אלו גם מחזקות את הקשר של תלמידי התוכנית עם רכזות מנט"ה. בחלק מבתי הספר הרכזת אינה חלק מצוות בית הספר, והיא צריכה לבנות עם התלמידים מערכת יחסים של היכרות ואמון. גיבוש הקבוצה נעשה במכוון כחלק מפעילויות-חוץ מובנות (ODT) או פעילויות הפגתיות שונות בימי שיא ("על האש", באולינג, סרט, מופע אימפרוביזציה, פיינטבול). פעילויות אלו מאפשרות לא רק הפוגה משגרת הלימוד אלא גם העצמת התלמידים, כפי שציין אחד הרכזים: "לייצר להם פלטפורמות שבהן הם יכולים לבטא מהלכים חברתיים ובאות לידי ביטוי תכונות שלא בולטות בכיתה".

סיורים במפעלים ובבסיסי צבא - מעבר לסיורים המיועדים לתלמידים בבית הספר או במכללה, מתקיימים גם סיורים מקצועיים המיועדים לתלמידי מנט"ה. סיורים אלו מאפשרים לחשוף לתלמידים את מגוון תחומי האופק התעסוקתי והצבאי העומדים לפניהם וליצור חוויה חיובית שתגביר את המוטיבציה להתמיד ולהצליח בלימודים. בסיורים אלו נפגשים התלמידים עם בעלי מקצוע, שומעים הסברים על מאפייני העבודה, לומדים להכיר מגוון רחב של מקומות תעסוקה, ונוצר חיבור בין עולם הידע שהם רוכשים במהלך לימודיהם ובין עולם התעסוקה.

שיעורי חינוך או סדנאות - השיעורים והסדנאות שרכזי מנט"ה מעבירים נוגעים גם במוטיבציה ומסוגלות אישית וגם בפיתוח של תמונת עתיד חיובית המתייחסת ללימודי י"ג-י"ד. במסגרת מפגשים אלו מועברות סדנאות להכנה לקראת הלימודים במכללה ושיעורים העוסקים בהעצמה, אחריות ותמונת עתיד. כפי שתיארה אחת הרכזות: "שיעורי המחנך זה הפעילויות החברתיות שאני עושה. לרוב אני נהנית לעשות איתם את שיעורי המוטיבציה. זה קורה בשעות המחנך שלהם. אני עושה בערך 3 שיעורים במהלך השנה לכל כיתה". לעיתים מוזמנים תלמידי התוכנית להשתתף בהרצאה או סרט, כדי לחשוף אותם למודל לחיקוי של דמות שהצליחה למרות קשיים, לעיתים בוגר המכללה.

פעילות עם הורים - במרבית בתי הספר הפעילות עם הורי התלמידים היא בעיקר ביידוע על אודות התוכנית ובהיכרות איתה. אחד מרכזי מנט"ה סיפר כי ערך ערב הורים וילדים שאליו הובאה הרצאה כדי לחזק את התלמידים להמשך לימודיהם ולגייס את ההורים לתמוך בילדיהם. אך ברוב המקרים מדובר על קשר עם ההורים בעיקר כשעולה קושי מסוים בתפקוד התלמיד, כפי שתיארה אחת הרכזות: "קשר עם ההורים הוא בעיקר עם תלמידים שיש איתם בעיות. אם תלמידים מתנהלים רגיל, אין לי שום קשר עם ההורים, חוץ מהיכרות באסיפת הורים בהצגת הפרויקט". תלמידי המכללה הם כבר בגירים, ולתפיסת רכזות התוכנית ורכזי המכללות יש פחות מקום לעירוב ההורים בלמידה ובתפקוד.

3.3 הישגי התלמידים שהשתתפו בתוכנית

התוכנית הגדירה שתי מטרות מרכזיות: העלאת אחוז תלמידי י"ב הממשיכים ללימודים במכללה והעלאת אחוז תלמידי המכללה המסיימים את לימודיהם עם דיפלומה (טכנאי או הנדסאי). במסגרת המחקר נאספו נתונים בנושאים אלו, אך הקשיים הרבים שבהם נתקל המחקר (ר' להלן: 3.3.1 קשיי המחקר) אינם מאפשרים להצביע חד-משמעית על השפעת התוכנית ועל שינויים לאורך זמן בבתי הספר שבהם היא פועלת. עם זאת, המחקר יכול לשקף תמונת מצב של אחוז תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית והמשיכו ללימודי י"ג, וכן של אחוז תלמידי י"ג-י"ד שהשתתפו בתוכנית וסיימו עם דיפלומה, בנקודת זמן מסוימת:

א. מעבר של תלמידי י"ב ללימודי י"ג בין תשע"ו ל-תשע"ז

מהנתונים שנאספו בשנים תשע"ו ו-תשע"ז מחמישה בתי ספר שהשתתפו בשנים אלו בתוכנית (תל נוף, אדיבי, תעשייה אווירית, פלמחים ויד שפירא) עולה כי בשנת תשע"ו השתתפו בתוכנית 148 תלמידי י"ב, ומהם המשיכו בשנת תשע"ז ללימודי י"ג (כולל במכללות שאינן משתתפות בתוכנית) 74 תלמידים, כלומר - 50% המשיכו למכללה.

ב. קבלת דיפלומה עם סיום הלימודים במכללה בשנים תשע"ו-תשע"ז

53 תלמידים החלו לימודיהם בכיתה י"ג במכללות שהיו בתוכנית מנט"ה בשנת תשע"ו (על-פי מידע מתלמידים במכללות תל נוף ואדיבי, ותלמידים שלמדו בתיכון בפלמחים)¹², מתוכם, עד סוף שנת

¹² לבית ספר פלמחים אין מכללה צמודה, והמעקב הוא אחר תלמידים שבכיתה י"ב למדו בפלמחים והשתתפו בתוכנית מנט"ה והמשיכו למכללה מחוץ לבית הספר, בליווי מסוים של הרכז.

תשע"ז, 5 תלמידים סיימו עם דיפלומה של טכנאי ו-26 נוספים עם דיפלומה של הנדסאי, כלומר – 58% סיימו עם דיפלומה.

3.3.1 מאפייני התוכנית המקשים על ייחוס תרומתה לקידום הישגי התלמידים

מעקב אחר תלמידים לאורך זמן: לתוכנית עצמה יש קושי משמעותי לעקוב אחר התלמידים לאורך השנים; ועד שנת תשע"ז לא נעשה מעקב מסודר אחר תלמידי י"ב שהמשיכו ללימודי דיפלומה גם במכללות שאינן בתוכנית מנט"ה. מכיוון שמספר תלמידי י"ג כולל לא רק את התלמידים שהיו בתוכנית בכיתה י"ב אלא גם תלמידים מבתי ספר אחרים שלא היו בתוכנית והצטרפו ללימודים במכללה, אי-אפשר ללמוד רק ממספרי המשתתפים בכל שנה מי מתלמידי י"ג היו שנה קודם לכן תלמידי י"ב בתוכנית. בגלל היעדר מעקב מובנה ומסודר אחר כל תלמיד לא הצליחה התוכנית להעביר לחוקרים מספרים מסודרים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית בכל בית ספר וכמה מהם אכן המשיכו ללימודים במכללה.

שינויים בהרכב בתי הספר והמכללות המשתתפים בתוכנית: היקף בתי הספר והמכללות המשתתפים בתוכנית השתנה בכל שנה, בעיקר על ידי תוספת של בתי ספר ומכללות, אך ישנם גם בתי ספר ומכללות שירדו ממצבת התוכנית.

שינויים במאפייני בתי הספר והמכללות המשתתפים בתוכנית: בחלק ממוסדות הלימוד שהתוכנית מתקיימת בהם חלו שינויים משמעותיים במאפייני המוסדות לאורך השנים, למשל: מעבר של בית ספר מפיקוח של משרד הכלכלה לפיקוח של משרד החינוך (השינוי מאפשר בין השאר לתלמידים לגשת לבחינות הברורות עם ציון מגן ומגביר את סיכוייהם להשלים את חובותיהם הלימודיות לקבלת דיפלומה); פתיחת מכללה צמודה (היכולה להשפיע על תמונת העתיד של תלמידי התיכון) או הרחבת הלימודים במכללה גם לכיתה י"ד (ולמנוע בכך מעבר של תלמיד בין מוסדות חינוך שיכול להעלות סיכויים לנשירה).

סלקטיביות התוכנית: תלמידי התוכנית נבחרים להשתתף בה, אם בשל השתייכותם למגמה מסוימת ואם בשל מאפייניהם האישיים. בשל כך (ובהיעדר מעקב מסודר אחר מאפייני המשתתפים) לא ניתן להשוות את התוצאות של התלמידים לנתונים של תלמידים מאותן מסגרות שאינם משתתפים בתוכנית או לנתונים ארציים.

שינויים באוכלוסיית היעד של התוכנית בבתי הספר: בבתי הספר שבהם התוכנית פועלת השתנתה אוכלוסיית היעד של התוכנית לאורך השנים בשלושה ממדים: 1. הרחבת התוכנית לשכבות נוספות באותם מוסדות חינוך; לדוגמה, התוכנית החלה את דרכה בבית ספר מסוים במתן מענים לתלמידי י"ב-י"ד, והיא התרחבה לתלמידי י"א ו-י". 2. הרחבת התוכנית למגמות לימוד נוספות; לדוגמה, התוכנית החלה את דרכה בבית ספר מסוים במתן מענה לתלמידי מגמה אחת, ועם הזמן התרחבה גם למתן מענה לתלמידים הלומדים במגמות אחרות, שאינן קיימות בהכרח במכללה הצמודה לבית הספר. 3. מעבר בין תוכנית המיועדת לקבוצת תלמידים נבחרים לבין תוכנית המיועדת לכלל תלמידי הכיתה, ולהפך.

הבדלים בקרב בתי הספר ובקרב המכללות המשתתפות בתוכנית: בין בתי הספר לבין עצמם, כמו גם בין המכללות שבתוכנית לבין עצמן, יש הבדלים משמעותיים היכולים להשפיע על תוצאות התוכנית. לדוגמה,

בחלק מבתי הספר שבתוכנית יש מכללה צמודה, בעוד שבבתי ספר אחרים אין; חלק מהמכללות שהתוכנית פועלת בהן כוללות כיתה י"ד במגמה, ובחלקן לימודי המגמה מסתיימים בכיתה י"ג ועל התלמידים לעבור למכללה אחרת כדי להמשיך ללימודי הנדסאי. יש גם הבדל בין בית ספר ומכללה בתוך בסיס צבאי/תעשייה שבו מיועד התלמיד להמשיך את שירותו הצבאי/אזרחי עם סיום הדיפלומה ובין בתי ספר שאינם בתוך בסיסים כאלה. לכן, ובהתחשב במספרים הקטנים של המסגרות והתלמידים בשלב הפיילוט, גם אילו היו נאספים נתונים מלאים היה קשה להגיע למסקנה גורפת על השפעת התוכנית.

היעדר מידע על המצב טרם הפעלת התוכנית: מפעילי התוכנית לא אספו מידע על המשך לימודים במכללה וסיום לימודים עם דיפלומה בשנים שטרם הפעלת התוכנית, ולא היה אפשר לאמוד אם מאז הפעלת התוכנית חל שינוי במסגרות חינוכיות אלו.

היעדר קבוצת השוואה: התוכנית פועלת בכל בתי הספר בפיקוח משרד העבודה שבהם לומדים תלמידים במגמות שיש להן המשכיות בלימודי י"ג-י"ד ושמשרד החינוך אישר להם הקמת מכללות צמודות. לאור זאת לא ניתן היה למצוא קבוצת השוואה מתאימה של בתי ספר ומכללות שבהם התוכנית אינה פועלת. כמו כן, לא ניתן היה להשוות בין מכללות המוזננות בעיקר על ידי תלמידים מבתי ספר בפיקוח משרד העבודה ובין מכללות המוזננות בעיקר על ידי בתי ספר בפיקוח משרד החינוך.

3.4 שביעות רצון מהתוכנית ותפיסות על תרומתה

אנשי המקצוע שרואיינו רואים בתוכנית מנט"ה תוכנית תוספתית המסייעת לקידום התלמידים בבתי הספר במערכת החינוך המקצועי. המרואיינים התייחסו לתרומות של התוכנית להשגת המטרות העומדות במרכזה: סיוע לימודי להשלמת החובות הנדרשות לקבלת דיפלומה, העצמה רגשית-חברתית המשמשת מעטפת תומכת לעידוד המשך לימודים במכללה וסיום הלימודים עם דיפלומה. כמו כן התייחסו המרואיינים לתרומות נלוות נוספות, כגון: המשאבים שהתוכנית מביאה לבתי הספר והתרומה שלהם לקידום התלמידים, המלגות שתלמידי המכללה מקבלים והתפתחות בתפיסות העבודה של הצוותים בבתי הספר המעודדת יותר את התלמידים להמשיך לימודים במכללה.

התלמידים בסקר נשאלו באופן כללי על מידת שביעות הרצון שלהם מהתוכנית. כמעט כולם הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד מהתוכנית (91% : 32% ציינו שביעות רצון רבה, ו-59% שביעות רצון רבה מאוד). אחוזים בודדים (6%) דיווחו על שביעות רצון מועטה, ו-3% ציינו כי הם כלל אינם שבעי רצון מהתוכנית. התלמידים נשאלו גם בשאלה פתוחה מה לדעתם הוא הדבר הטוב ביותר בתוכנית. הנושאים הבולטים בתשובותיהם – את כל אחד מהנושאים העלו כרבע ממשותפי הסקר – היו הסיוע הלימודי והתמיכה האישית שהתוכנית נותנת. לגבי תשובותיהם לשאלה מה לדעתם לא טוב בתוכנית, 24% מהתלמידים ציינו שאין מספיק פעילויות חברתיות.

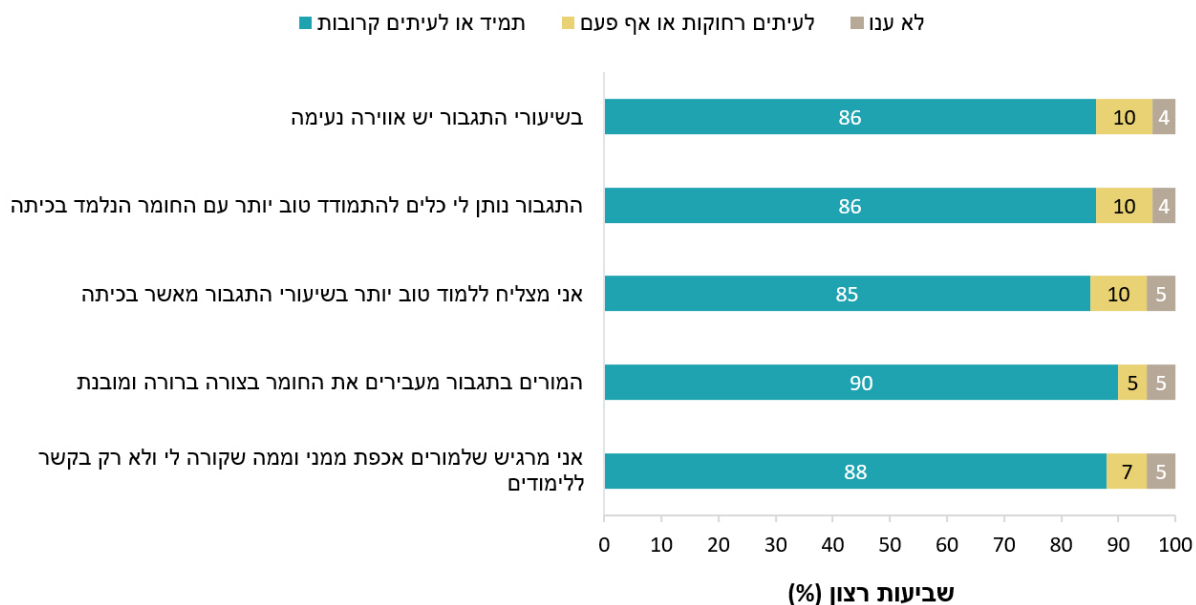
בקבוצות המיקוד ציינו תלמידים רבים שימליצו לחבריהם להשתתף בתוכנית, לדוגמה חלק מהטיעונים שבהם השתמשו התלמידים כדי לשכנע אחרים להצטרף ("מה תגיד לחבר שלך שמתלבט אם להצטרף לתוכנית?"): "אם נותנים לך תיקח. זה עוזר להשתפר"; "אם אתה צריך עזרה כלשהי – בתוכנית ייתנו לך"; "התוכנית מלווה אותך לאורך כל הדרך"; "זה [התוכנית] כמו יד ימין".

א. שביעות רצון מהסיוע הלימודי ותרומותיו להצלחה לימודית של המשתתפים בתוכנית

אחד הצירים המרכזיים בתוכנית הוא הסיוע הלימודי, הן בבית הספר והן במכללה. הסיוע הלימודי נועד לקדם את התלמידים לשתי מטרות: אצל תלמידי התיכון – להגיע ללימודי י"ג לאחר שהשלימו את בחינות הבגרות הנדרשות מהם להמשך לימודיהם במכללה, ואצל תלמידי המכללה – לסיים את חובותיהם בבחינות הבגרות כדי שיהיו זכאים לדיפלומה עם סיום לימודי י"ג-י"ד.

אחוז גבוה במיוחד מהתלמידים המשתתפים בתגבור הלימודי ציינו בסקר כי שיעורי התגבור מתנהלים באווירה נעימה ("בתגבור יש אווירה יותר רגועה מבכיתה"), הלימודים במסגרת התגבור נותנים להם כלים טובים יותר להתמודד עם החומר הנלמד בכיתה ("ככה אני מבין טוב יותר את החומר") והם מצליחים ללמוד טוב יותר בשיעורי התגבור מאשר בכיתה ("הקבוצה קטנה יותר, לפעמים 3 או 7-8 תלמידים; מסבירים לנו יותר טוב"). כמו כן ציינו התלמידים כי המורים בתגבור מלמדים את החומר בצורה ברורה ומובנת, והם מרגישים שאכפת מהם וממה שקורה להם, ולא רק בקשר ללימודים (ר' תרשים 6). בראיונות ציינו תלמידי י"ג ו-י"ד לא רק את הוראת המקצוע עצמו אלא גם את מיומנויות הלמידה שהם רוכשים בתגבורים: "המורים בתגבור נותנים לנו כלים שלא קיבלנו בתיכון" ו"מסבירים לנו איך ללמוד".

תרשים 6: דיווח תלמידי י"ב-י"ד בשאלה עד כמה היו שבעי רצון מיישום היבטים של הסיוע הלימודי (תשע"ז, באחוזים)^א

^אN=190, רק תלמידים שדיווחו בסקר כי השתתפו בתגבור הלימודי

אנשי המקצוע שרואיינו הביעו שביעות רצון מכך שמנט"ה מסייעת לתלמידים המשתתפים בה לסיים את בחינות הבגרות הדרושות להם לצורך תעודת טכנאי/הנדסאי, במהלך לימודיהם בתיכון או במכללה, ובכך מאפשרת להם לסיים את לימודיהם במכללה עם דיפלומה. כפי שמתארים מנהלים מבתי הספר השונים:

"התחלנו את התהליך של מנט"ה לפני מספר שנים. היום, כשאנחנו מגיעים למכללה יש הרבה פחות ילדים 'אדומים', בשעה שבעבר האדום היה מאוד דומיננטי. כמעט הרוב 'ירוק' [הערה: 'תלמידים אדומים' הם תלמידים שיש להם חסרים רבים, ואילו 'תלמידים ירוקים' הם תלמידים שהשלימו את מטלותיהם]. ומבחינתי זה משהו שנוצר כתוצאה מצמצום הפערים שהיו בדרך. אז עכשיו הרבה יותר קל לנו."

"מצאנו שיש יותר ויותר תלמידים שעברו את הבחינות ושהגיעו לסף קבלה ל-י"ג. שהוא יותר טוב." "הילד סיים י"ד בהצלחה ומחזיק דיפלומה, ובלי מנט"ה לא בטוח שהיה מצליח להחזיק דיפלומה. אולי היה מסיים י"ד אבל לא בהכרח עם דיפלומה. וזה ערך מוסף מאוד גבוה."

רכזי המכללה אמונים בעיקר על ניהול המכללה וליווי תלמידיה ועל הוראת מקצוע המגמה. לרוב הם מלמדים בבתי הספר ומלווים את תלמידי המגמה כבר מכיתה י'. רכזי המכללה שמו דגש בעיקר על נושא צמצום הפערים לתלמידים שהגיעו למכללה ללא בגרויות. אומר הרכז באחת המכללות:

"אני חושב שללא העזרה והתמיכה של הפרויקט [מנט"ה] שמלווה אותנו, הם לא היו מגיעים [למכללה]. לפני שפרויקט מנט"ה נכנס היינו מקבלים תלמידים שסיימו י"ב ורצו ללמוד ב-י"ג-י"ד על תנאי שהם ישלימו את הדרישות לקבלה. רובם לא היו מצליחים להגיע להשלמת הבגרויות."

"היה לי פה מצב שתלמידים למדו במסלול הנדסאים, סיימו בהצלחה את המסלול של ההנדסאים, כולל עבודת גמר, אבל לא יכלו לקבל דיפלומה כי היו חסרות להם בגרויות שהם נתוני הפתיחה והקבלה. אנחנו התחלנו לבצע מהפך עם הכניסה של פרויקט מנט"ה, כי האפשרות לתת להם את התגבור בקבוצות קטנות, באופן יותר אישי, זה נתן לנו עוד כוח לבוא לאוכלוסייה הזו של התלמידים, להגיד להם, 'לא קרה עוד כלום. נכון, לא הצלחתם בתיכון להשלים את המקצועות האלה, עכשיו מעבר לשעות הרגילות יש לנו גם את התגבורים והשלמת בגרויות'."

התלמידים עצמם סיפרו בקבוצות המיקוד כי לתגבור הלימודי תרומה רבה להצלחה הלימודית שלהם: "אם לא היה את הפרויקט הזה היה מאוד קשה להתקבל למכללה. התוכנית נותנת את העזרה כדי שתוכל לעבור את הבגרויות"; "התגבור עוזר להצליח ולא לגרור חובות". על פי ממצאי הסקר, 56% מתלמידי י"ב-י"ד שהשתתפו בתגבור לימודי במהלך שנת תשע"ז ציינו כי התגבור סייע להם במידה רבה או רבה מאוד בשיפור הישגיהם הלימודיים, ו-35% נוספים ציינו כי התגבור סייע להם קצת או במידה מועטה. בודדים (3%) ציינו שהתגבור בכלל לא סייע להם, ו-6% הנותרים לא ענו או אמרו שאינם יודעים להגיד אם התגבור סייע להם בשיפור לימודיהם.

גם הסיורים בתעשייה, שהם חלק מהפעילויות החברתיות, צוינו על ידי התלמידים כתורמים לקידום במקצוע המגמה: "הסיורים בתעשייה עוזרים לחומר להיקלט טוב יותר"; "הפרויקט של מנט"ה לוקח אותך למפעל, ואתה באמת רואה איך דברים שאתה לומד פה נראים בתעשייה. פתאום זה נראה גדול ועצום. זה יותר מעניין, עוזר."

ב. תרומת התוכנית לחיזוק תחושת המסוגלות וליצירת תמונת עתיד

על פי תיאור רכזות מנט"ה, מערך התגבור הלימודי מחזק את תחושת המסוגלות של התלמיד להצליח בלימודיו, ובצירוף הן התמיכה שהתלמיד מקבל מהרכזות והן הפעילויות הרגשיות-חברתיות, הוא מוביל להתכוונות ללמידה, רצינות, כניסה למסגרת לימודית מחייבת וקבלת אחריות ללימודים:

"כל מערך התגבורים אני חושבת שהוא באמת איזה שהיא הצלחה. אני בדיוק עכשיו שוקדת על התקדמות הציונים מהתעודות שהם קיבלו בתחילת השנה לתעודות עכשיו. אני חושבת שזה עשה משהו מעבר. אני חושבת שזה גם עשה איזשהו התכוונות לימודית בכלל. זאת אומרת, גם אם תלמיד התקשה במתמטיקה ולשון ונכנס לאיזה שהוא מערך תגבורים, זה כיוונן אותו לימודית בכל המקצועות. את מבינה? הוא נהיה יותר מעורה. פתאום הוא יודע מתי יש לו בוחן בחשמל, זה איזה שהוא סוויץ' כזה."

"יש תלמידים שרוצים ללמוד, שבאים ללמוד ובאמת מזהים אותם בהתחלה, אבל תוך כדי את אוספת אותם ואת מעצימה אותם, ואז הם חוברים לכוחות האלה."

מנהלי בתי הספר התייחסו גם הם לתרומת התוכנית להגברת המוטיבציה ללמידה, לשינוי בדרכי החשיבה ובסדרי העדיפויות ולכיוון התלמידים לאופק הכולל המשך לימודים ותעסוקה במקצוע:

"כשאני לוקחת את התוכנית הזאת ואני אומרת איך מובילים את הילדים לשינוי בחשיבה, זה מה שזה עושה. התוכניות האלה מלמדות את הילדים לחשוב אחרת. לראות איך אנחנו בונים תמונת עתיד שונה ממה שיש להם היום."

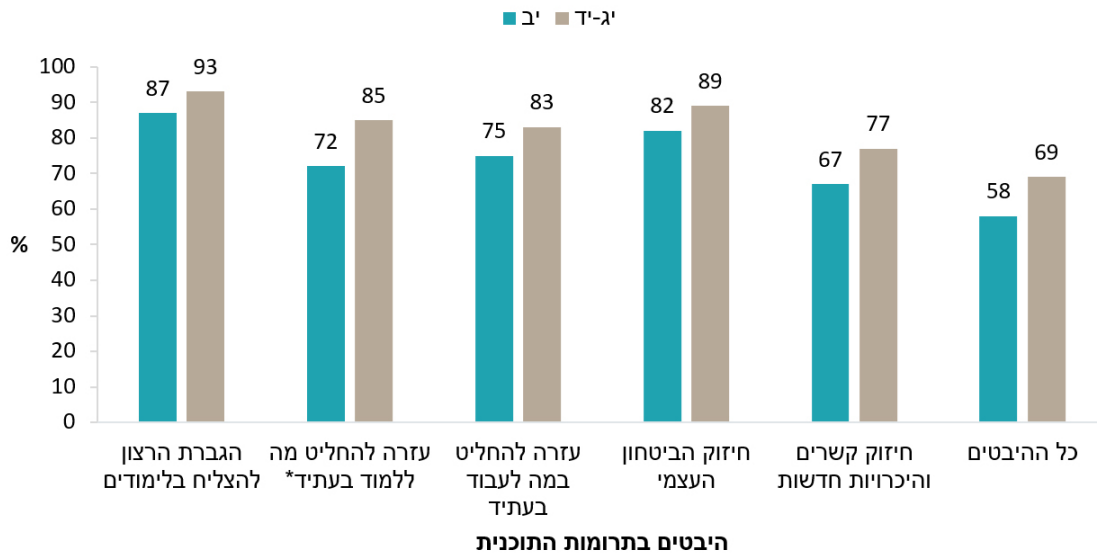
"בשנתיים האחרונות התוכנית מתחילה כבר מהכיתות של התיכון ואז יש את הדיאלוג האישי – ליצור לילד איזה שהיא תוכנית עתיד. זה לא משהו שהוא ברור מאליו שילד יגיע בכיתה י' וכבר יאמר לנו 'יש לי כוונות להמשיך פה ל-י"ג-י"ד'. זה לא קורה מעצמו, זה קורה רק כשבית הספר עוטף, דוחף, מביא עוד תגבור, עוד סיוע, עוד מעטפת, מעטפת רגשית. זה לא משהו שהוא ברור מאליו שתהיה מעטפת רגשית, ובעזרת מנט"ה אנחנו מאשרים את זה."

"נתנו להם את ההרגשה שהם נבחרו. הסברנו להם יותר ויותר מה המשמעות ולמה כדאי להם להמשיך מעבר לכיתה י"ב וללמוד לטכנאים והנדסאים ומה ייתן להם העתיד."

רבים מתלמידי י"ב-י"ד שהשתתפו בסקר בשנת תשע"ז ציינו תרומה של התוכנית לחיזוק הביטחון העצמי, היכרות עם חברים וחיזוק תמונת עתיד. 65% מהתלמידים שענו על הסקר ציינו כי התוכנית תרמה להם בכל ההיבטים שעליהם נשאלו, במידה רבה או רבה מאוד. בהבחנה בין תלמידי י"ב לתלמידי י"ג-י"ד (תרשים 7) עולה כי אחוז גבוה יותר מקרב תלמידי י"ג-י"ד רואים בכל תרומות התוכנית תרומות משמעותיות יותר. הבדל מובהק נמצא רק באחוז התלמידים שציינו כי תוכנית מנט"ה תרמה להם בתהליך קבלת ההחלטה מה ללמוד בעתיד (85% מקרב תלמידי י"ג-י"ד לעומת 72% מקרב תלמידי י"ב).

תרשים 7: דיווח תלמידי י"ב ותלמידי י"ג-י"ד על מידה רבה או רבה מאוד של תרומות התוכנית בהיבטים שונים (תשע"ז, באחוזים)^א

^א N=226, *p<0.05 לפי מבחן t-test

בראיונות התייחסו התלמידים לתרומה של תוכנית מנט"ה להחלטה שלהם להמשיך ללימודים במכללה: "התוכנית מראה שיש אופציה ללימודים ולא רק לקרבי"; "לפני התוכנית לא ידעתי שאפשרות של מכללה בכלל קיימת [נאמר על ידי תלמיד הלומד בבית ספר שאין לו מכללה צמודה]"; "אחד הגורמים שגרמו לי להחליט ללכת ללמוד לפני הצבא היה חייל אחד שהרצה ואמר שעדיף ללמוד כרגע כי החומר נמצא במוח ואנחנו בתוך זה, ולא אחרי שלוש שנים שהמוח מוחק את החומר וצריך להתחיל מהתחלה".

התלמידים התייחסו גם לתרומה של התוכנית לשינויים רגשיים-חברתיים שעברו: "אני יושב בבית ואומר לעצמי 'מה בכלל חתמתי לעוד שנתיים?! בכיתה ז' כמעט נשרתי מהלימודים'. זה מראה לי כמה אני מסוגל וכמה אני יכול ושלא ויתרתי לעצמי עם כל הקשיים בדרך"; "עם כל ההתבגרות הזו והאחריות [שבהמשך לימודים במכללה] התנתקתי מכמה חברים ובחרתי את הצד שלי. בואי נגיד, הזזתי את עצמי למקום אחר, לחברים יותר טובים שעושים לי טוב".

לרכזת המלווה את התלמידים תפקיד משמעותי במערך התמיכה הרגשית. כפי שתואר קודם לכן (על רכזת מנט"ה ר' 3.2.2 "כוח אדם הפועל בתוכנית"), עולה כי תפקיד זה הינו מרכזי בליווי התלמידים והוא בעל פוטנציאל משמעותי לקידום:

"התרומה כאילו הכי גדולה זה החבר'ה שאולי בעבר בהנדסאים היו נושרים, ויש את המעטפת של הרכז. מחזיק אותם שיש את הרכז שהולך לדבר [איתם], כי בהתחלה היה משבר מאוד גדול, הם [תלמידי המכללה] לא הסתגלו למקום, לא הסתגלו לדרישות. הם היו רגילים יותר מדי שעוטפים אותם, ובהנדסאים לא עוטפים אותך. הלבד מול כולם וזה שהרכז נמצא שם עבורם ומלווה אותם בטלפון, זה מה שמחזיק אותם." (מנהלת בית ספר)

"יש להם עוד איזה אוזן קשבת ועוד יד מחבקת ועוד יד ששואלת אותם מה קורה. יותר מעקב על הילד. יש איזה דמות שהיא דמות שיכולים לבוא אליה והיא יכולה להקשיב להם... עוד מישהי מהצד שיכולה להאיר את עיניהם. יותר מיקוד בתלמידים." (רכזת מכללה)

התלמידים עצמם התייחסו לעזרה ולתמיכה הרגשית שהם מקבלים מהרכזת שמסייעת להם. סיפרו תלמידי י"ב:

"יש עם הרכז קשר הדוק. הוא אדם שיכול לעזור לנו בתוכנית ובחיים."

"זה תמיד טוב שיש מי שיעזור לך. רק אם תבקש, הוא [הרכז] ייתן לך את יד ימינו. משהו ששומר עליך שלא תסטה שמאלה או ימינה."

ותלמידי י"ג-י"ד:

"הרכזת דוחפת, מתקשרת. אם אנחנו לא מגיעים היא שואלת איפה אנחנו, איך אנחנו מרגישים."

"היא [הרכזת] דוחפת אותך להתקדם מעבר למינימום."

התלמידים התייחסו בראיונות גם להפוגה משגרת הלימודים שמתאפשרת הודות לפעילות החברתית: "אני אוהב במיוחד את ה'לשבור שגרה'. שהרכזת אומרת שהיא ארגנה סיור או טיול שהוא יותר פאן"; "הלכנו למוסך, ראינו עבודות. היה תענוג. זה משחרר אותך קצת מהכיתה".

בבית הספר שבו התלמידים בתוכנית מנט"ה היו תלמידים נבחרים (ולא כלל המגמה), ניכרה ההתייחסות שלהם לכוחה של הקבוצה בחיזוק התלמידים. התלמידים ציינו לדוגמה: "אנחנו מחוברים אחד לשני, יש לנו מטרה משותפת, ארבעתנו הולכים לאותו המסלול"; "הקבוצה עוזרת לנו ללמוד יחד ולתמוך אחד בשני"; "אנחנו נגיע יחד למכללה כקבוצה מגובשת של ארבעה חברים". וגם בתגובתו של תלמיד לדברי תלמיד אחר שאמר שהוא חושש ליפול במכללה: "אתה לא תיפול. אנחנו נתפוס אותך".

מעבר לשתי התרומות המובחנות לתלמידים שאליהן מכוונת התוכנית בפעולותיה: תרומה לימודית ותרומה רגשית-חברתית (ר' א' ו-ב' לעיל בסעיף זה), עלו מדברי בעלי המקצוע שרואיניו גם תרומות של התוכנית למוסדות החינוכיים:

ג. תוספת משאבים לבתי הספר

תוכנית מנט"ה הינה משאב נוסף שבית הספר משתמש בו כדי לקדם את תלמידי המסלול. ברוב המקרים משאבי התוכנית נוספים על משאבי בית הספר (דרך רשתות החינוך המפעילות אותם) ומסייעים למנף את פעילויות בית הספר לקידום תלמידים אלו. כפי שתיארו מרואיינים שונים:

"המשאב הזה נותן לנו אפשרות להשאיר תלמידים אחה"צ ולטפל בהם, מה שלא יכולתי לעשות לבד, ולדאוג להם להסעות מאוחר יותר." (מנהל בית ספר)

"יש תקציב במתמטיקה לקבוצת מתמטיקה אחת [...] משרד הכלכלה נותן שלוש או ארבע שעות לכיתה. אנחנו בעזרת מנט"ה מפצלים את הכיתה לשניים ויוצרים שני מורים בכיתה אחת כדי ליצור למידה פחות או יותר הומוגנית שמייצרת הצלחות. כי אם התלמידים ילמדו עם מורה אחת כולם, מאוד קשה." (מנהלת בית ספר)

"התוכנית עוזרת. בית ספר שיגיד שאין לו בעיה כלכלית ויכול להוציא עד אין סוף כסף ויכול לעשות זאת בכוחות עצמו, אז בסדר. מה שמנט"ה עושה גם אני יכולתי לעשות לבד. אבל לבית הספר אין [מספיק כסף], אז פה רואים את העזרה. נעזרים בהסעות. המורים, זה על חשבון המערכת של מנט"ה. צריך את זה." (רכז מכללה)

נוסף על תוספת המשאבים לבית הספר, התוכנית נותנת **מלגות** המאפשרות לתלמידים שיש להם קשיים כלכליים משמעותיים להתמודד עם העלות הכספית של הלימודים במכללה.

"יש נושא של מלגות לסטודנטים, לעזור להם לשלם שכר לימוד כדי שתהיה להם יותר פניות ללמידה ופחות לעבודה אחר הצהריים. כי להיות סטודנט ולעבוד זה לא פשוט. אז גם בזה אנחנו עוזרים בעזרת הפרויקט [מנט"ה]." (מנהלת בית ספר)

"הרבה ילדים שמגיעים לפה מגיעים ממצב כלכלי מאוד מאוד נמוך, שצריך לדאוג להם לפעמים לכריכים, והם גם מקבלים מלגות, אז מנט"ה נותן מלגות, ואני הייתי הופכת עולמות כדי להשיג עוד מלגות, וחוף מזה שהם ממומנים [מהצבא]. לא כולם יכולים לשלם את הסכום הסופי, אחרי המימון ואחרי המלגות." (רכזת מנט"ה)

תלמיד כיתה י"ג ציין גם הוא: "המלגות מאוד עזרו. בלעדיהן הרבה לא היו ממשיכים".

ד. שינויים מערכתיים בבתי הספר והמכללות שהתוכנית מופעלת בהם

לדברי המרואיינים, הרוח הנושבת מתוכנית מנט"ה מסייעת גם לבתי הספר לעשות שינויים. בחלק מבתי הספר תוכנית מנט"ה סייעה בהחלטה לפתוח מכללה או להגדיל את מספר מסלולי הלימוד בה. אחת ממנהלות בתי הספר תיארה: "השנה כבר פתחנו ל-י"ד. זו אחת ההצלחות שנבעה מהשילוב של מנט"ה, כי לא יכולנו להגיע למצב שאכן נממש את החלום שלנו לפתוח מסלול של הנדסאים בלי שיש לנו איזה שהיא רוח גבית. כי הרוח גבית הזו זה הסיוע של מנט"ה. כל אותם תגבורים, כל אותו סיוע, כל אותו מעקב".

3.5 אתגרים בהפעלת התוכנית וכיווני פעולה להמשך

מדברי אנשי המקצוע והתלמידים שרואיינו במחקר עולה כי תוכנית מנט"ה נכנסה לחלל משמעותי שהיה קיים בבתי הספר המקצועיים ובמכללות הטכנולוגיות, והיא תורמת רבות לקידום התלמידים ונותנת מענה לצרכים מרכזיים של משתתפיה. לצד זאת, ממצאי המחקר גם מצביעים על תחומים שיש בהם קושי ושאפשר להמשיך ולשפר בהם את עבודת התוכנית: הגדרת אוכלוסיית היעד והתשומות הייעודיות לתלמידי התוכנית, יצירת מערך הפעלה מיטבי, מיצוב התוכנית כתוכנית ייחודית, מוכנות התלמידים למעבר למכללה והיקף התמיכה הנדרשת לתלמידי המכללה וכן הגדרת תפקיד הרכז והעומס על עבודתו.

א. הגדרת אוכלוסיית היעד

הגדרת אוכלוסיית היעד לתוכנית היא אחד התחומים שיש בהם שונות בין בתי הספר, וגם בתוך בתי הספר עצמם חלו בהגדרה שינויים לאורך השנים. שינויים באוכלוסיית היעד של התוכנית משפיעים לא רק על היקף משתתפי התוכנית אלא גם על דרכי הפעלת התוכנית, על בחירת התשומות ועל אופן יישומן לאורך שנות הפעלת התוכנית. אלו השינויים המרכזיים שהיו בהגדרת אוכלוסיית היעד של התוכנית:

הרחבת התוכנית לתלמידים מכיתות נמוכות יותר: התוכנית החלה עם סיוע לתלמידי י"ב-י"ד והתרחבה בהמשך גם לתלמידי י"א ו-י'. שינוי זה הושפע מהתפיסה שככל שמסלול יחל ביישום התוכנית בשכבה נמוכה יותר התוכנית תצליח יותר לסייע לתלמידים לסיים את לימודיהם בבית הספר התיכון, לעמוד בכל דרישות הבגרות ולשאוף ללימודים במכללה.

הרחבת התוכנית למגמות נוספות בבית הספר: בחלק מבתי הספר החלה התוכנית לתת מענה לתלמידים מהמגמה הנלמדת במכללה הצמודה, אך עם התבססות התוכנית הורחב הסיוע גם לתלמידים ממגמות אחרות. שינוי זה הושפע מרצונם של מנהלי בתי הספר לסייע למנעד רחב ככל האפשר של תלמידים היכולים להסתייע בתשומות התוכנית, כפי שתיאר מנהל בית ספר: "כיום כל תלמיד שיש לו פוטנציאל להמשיך ללימודי טכנאים והנדסאים, בלי קשר למגמה, נמצא במנט"ה, אבל זה סוג של התפתחות. לא היה מהתחלה".

'נבחרת' או מגמה: יש שונות בין בתי הספר, ולעיתים גם באותו בית ספר השתנתה עם השנים ההחלטה אם ליעד את התוכנית לכלל המגמה או לקבוצה מסוימת. תוכנית הכוללת את כל תלמידי המגמה מאפשרת לתת מענה לכלל התלמידים הלומדים מקצוע שיש לו המשכיות לכיתות י"ג-י"ד, ואילו יצירת קבוצת עילית של תלמידים נבחרים מתוך המגמה מאפשרת גיבוש של קבוצה לאורך לימודי התיכון שתמשיך יחד בלימודים במכללה. "בהתחלה זה שווק כתוכנית שמייחדת אותך. קבוצה נבחרת. היום זה כבר לא ככה". (רכזת מנט"ה)

צירוף תלמידים במהלך השנה למערך התגבור: קבוצת התלמידים המשתתפת בתגבור הלימודי משתנה לאורך השנה בהתאם לצורכי התלמידים ובית הספר. הדבר מאפשר לתת מענה כשעולה צורך, אך גם מקשה את בניית רצף הלמידה והמיצוב של 'קבוצת מנט"ה'. דוגמה מדברי אחת הרכזות: "מה שקורה בפועל זה שאת בסופו של דבר מקבלת לאורך השנה עוד תלמידים שמתעורר אצלם צורך. המורים פונים ואומרים 'תשמעי אני צריך גם את ... בתוך השיעורים [של מנט"ה], הוא ירד בלימודים וצריך עזרה'".

בשנים שנסקרו, בחלק מבתי הספר שונתה אוכלוסיית היעד (לפעמים יותר מפעם אחת), אם בגלל שינוי בהתייחסות לאוכלוסיית היעד ואם בגלל אילוצים מערכתיים, כגון מועד שיבוץ התגבור או בחירה באפשרות של פיצול כיתות על פני תגבור בקבוצות קטנות.

ממצאי המחקר העלו יתרונות וחסרונות לבחירות השונות, והם אינם מאפשרים להצביע בוודאות על דרך פעולה אחת מועדפת שמתאימה לכל בתי הספר. לקראת המשך הטמעת התוכנית והרחבתה יש מקום לבחון אם כדאי להתמקד באוכלוסיות יעד מוגדרות או לאפשר לכל בית ספר להחליט לפי העדפותיו. החלטה זו תשפיע על אופי התוכנית ודרכי הפעלתה.

היבט נוסף הקשור אף הוא לאוכלוסיית היעד לתוכנית הוא השתתפות התלמיד במענים. תלמידי התוכנית מקבלים שלוש תשומות מרכזיות: תגבור, פעילויות חברתיות-רגשיות וליווי של הרכזות. עם זאת, ממצאי המחקר עולה כי רק 40% מתלמידי י"ב-י"ד השתתפו בשנת תשע"ז בכל שלוש התשומות; בכל תשומה בנפרד השתתפו כ-70% מהתלמידים. על מפעילי התוכנית לבחון אם 'תלמיד מנט"ה' הוא תלמיד המקבל

לפחות תשומה אחת מהתוכנית ואם ישנה תשומה הכרחית על מנת שתלמיד ייחשב 'תלמיד מנט"ה', או שצריך לקבל את כל המכלול שמציעה התוכנית כיחידה מגובשת של מענים היוצרת יחד את המעטפת הנדרשת. כפי שציינה אחת הרכזות בהקשר זה: "יש בעיה בהמשגה של מי הם תלמידי מנט"ה".

כמו כן, בזמן ביצוע המחקר לא היה ברור אם תלמיד שהשתתף בתוכנית מנט"ה בתיכון ועבר למכללה רחוקה, שהתוכנית אינה מופעלת בה, עדיין נחשב 'תלמיד מנט"ה' וזכאי להמשך תמיכה, ליווי ומעקב של רכזת מנט"ה; ואם כן, לאיזו תמיכה הוא זכאי ומה היקפה. במהלך תקופת המחקר ניתן היה לראות שינוי בתפיסה וניסיון להחיל את מעקב הרכזות גם על תלמידים אלו, אך לא גובשה דרך עבודה ברורה.

ב. הנוכחות בתגבורים

שמירה על נוכחות גבוהה או סבירה של תלמידים בשיעורי התגבור עלתה ברבים מהראיונות כאחד האתגרים שהתוכנית מתמודדת איתם. כפי שתיארו מנהלי בית ספר: "זו עבודה משותפת שאנחנו עושים כדי שהתלמידים יגיעו, ואנחנו משתדלים לא להשאיר מעבר [לשעות הלימוד]. שהתגבור לא יהיה עול, כי אז הם לא יגיעו"; "התלמידים לא בדיוק עם מוטיבציה בשמים. אתה דורש מהם להישאר בזמן שכולם הולכים הביתה".

גם הרכזות התייחסו לקושי זה וציינו: "הקבוצות מאוד קטנות. בשישי מגיע לפה תלמיד אחד כרגע. במתמטיקה כמה תלמידים בודדים. הם מסיימים את יום הלימודים ומעדיפים ללכת הביתה. הם לא רואים את החשיבות של זה. היו מקרים שביטלנו שיעור כי התלמידים פתאום הלכו"; "אז צריך מתמטיקה, אבל זה יום כן, יום לא ויום למה-לא. כי זה אחרי הלימודים כשכולם הולכים הביתה. אצל ה-י"ב, י"ג ו-י"ד זה יותר קל להשאיר, כי הם כבר שם בימאני טיים. הם יודעים שהם צריכים את זה. אצל ה-י"א זה יותר קשה".

בהתאם לכך יש לבחון אם השתתפות בתגבור לימודי היא חובה במסגרת תוכנית מנט"ה, ואם כן, האם ישנה בתוכנית אפשרות לאכוף את התגבור. כמו כן כדאי לחשוב על דרכים לעידוד התלמידים להגיע לתגבור באופן רציף וקבוע. לחלופין אפשר לבנות מערך תגבור דיפרנציאלי בהתאם לצרכים שעולים אצל כל תלמיד. מערך כזה צריך להיות מלווה הן במנגנון מיפוי ואיתור שיאפשר לתת תגבור על פי צרכים ספציפיים והן בהבניית דרכי הוראה לאוכלוסייה משתנה.

ג. הכנת התלמידים למעבר למכללה

המעבר למכללה הוא מעבר משמעותי לתלמידים. ככל שיהיו מוכנים יותר למעבר זה, כך יקל עליהם להתמודד עם השינוי. אם מדובר במכללה צמודה לבית הספר, המכללה נוכחת בחייהם של תלמידי התיכון לאורך כל שנות לימודיהם בתיכון; אך במכללה רחוקה, התלמידים לא בהכרח יודעים מה מצפה להם. עם זאת, בשני המקרים המעבר מעורר חששות מסוימים בקרב חלק מהתלמידים.

תלמידי י"ב תיארו חששות לקראת המעבר, לדוגמה: "מפחיד אותי שאני אצטער באמצע הלימודים. זו [המכללה] מסגרת מאוד קשה"; "לא ממשיכים ללוות אותנו [עובר למכללה שאינה במנט"ה]. אני מפחד ליפול"; לא מרגישים מוכנים מהפן הלימודי"; "יש הרבה חשש לקראת י"ג-י"ד".

גם תלמידי י"ג-י"ד סיפרו בדיעבד על המפגש שלהם עם המכללה:¹³ "כשעברנו למכללה קיבלנו כאפה. באנו בראש אחר, ואז הבנו שזה לא ככה. התחלנו לא טוב ועכשיו משתפרים"; "מרגישים שזרקו אותנו ישר למים". התלמידים בעצמם העלו הצעות לשיפור מוכנותם לקראת המעבר. תלמיד י"ב ציין: "אולי שייתנו לנו סימולציה של איך להתכונן לזה"; תלמיד י"ג הציע: "כדי להכין אותנו טוב למכללה אולי שיעשו קורסי קיץ בכל הנושאים". אחד הרכזים סיפר כי הוא מודע לקשיי המעבר ומנסה לסייע לתלמידים לצמצם את הקושי על ידי הזמנה של תלמידי י"ג בוגרי בית הספר לספר לתלמידי י"ב על החוויה שלהם ועל דרכי התמודדותם. המעבר ללימודים במכללה מציב בפני התלמידים קשיים. חלק מן הקשיים, כגון היעדרן של מיומנויות למידה, הם המשך של קשיים שהיו בלימודיהם בתיכון, והם נעשים מורכבים יותר עם העלייה בדרישות וברמת הלימודים. חלק מן הקשיים חדשים, למשל היעדר מעטפת רגשית של מחנך כיתה, יועצת, פסיכולוגית. להלן אחדים מקשייהם העיקריים של התלמידים:

היעדרן של מיומנויות למידה - הסטודנטים צריכים לסיים את כל חובותיהם הלימודיות לבגרות ולמקצוע במהלך שתי שנות הלימוד במכללה. רמת לימודי המקצוע במכללה גבוהה מזו שאליה הורגלו בבית הספר, ולא כולם רכשו הרגלי למידה מותאמים לדרישות הלימודיות.

צורך במעטפת רגשית - המעטפת שליוותה תלמידים אלו בתיכון, שכללה צוות טיפולי מקיף ומחנכי כיתות העוקבים אחרי מצב התלמידים, אינה קיימת עוד במכללה. אחד מתפקידיה של רכזת מנט"ה הוא להוות דמות מחנך המלווה את הסטודנטים ודואגת למענים לצורכיהם. עם זאת, מרבית הרכזות אינן נוכחות כל השבוע במכללה והיקף משרתן אינו מספיק למילוי כל צורכי הסטודנטים.

הכנת הסטודנטים לחיים הבוגרים - יש מתח בין הצורך לעטוף את הסטודנטים ולתת להם ליווי הדוק, אף שהם בגירים, לבין הצורך לתת להם כלים לקבלת אחריות אישית ולהכנה לחיים עצמאיים.

קושי כלכלי - חלק מהסטודנטים נדרשים לסייע בכלכלת הבית או לדאוג לפרנסתם. המלגות שהתוכנית נותנת מסייעות מאוד לחלק מהסטודנטים. עם זאת עולה מסיפורי הרכזות כי קשיים כלכליים עדיין מהווים מחסום אצל חלק מהסטודנטים, ויש שבוחרים לנשור מהלימודים כדי לעבוד, או שאינם מגיעים לתגבורים בגלל עבודה.

המרואיינים מדברים על צרכים רבים מאוד של תלמידי המכללה בכל התחומים האלו:

"יוצאים מנקודת הנחה שהם [תלמידי המכללה] תלמידים מצוינים ושהם יכולים להחזיק את עצמם, וזה ממש לא ככה. אנחנו מטפלים בהם מהרגע שאנחנו מתעוררים ועד שאנחנו הולכים לישון. אני ברמה האישית מסתמסת איתם. אין לנו ברירה. החשיבה שהם ילדים גדולים ולא צריכים מישהו שילווה אותם, שיעטוף אותם... אז נכון יש את הרכזות אבל לי זה גוזל לא מעט זמן. הייתי רוצה שיהיו לכיתות האלה מחנכים. מחנך שיוביל אותם כמו שצריך, שילווה ויעקוב אחר הישגים. בעיקר כל העניין הרגשי שהתלמידים האלה חייבים. לא צריכים, חייבים." (מנהלת בית ספר)

¹³ כל תלמידי י"ג-י"ד שרואיינו למדו במכללות צמודות לבית ספר תיכון.

"אני חושבת של-ג-י-ג-י"ד צריכה להיות פרופר מחנכת בכיתה. ממש מחנכת. זה לא התפקיד של הרכזת. צריכה להיות מחנכת שתיתן יותר מענה." (רכזת מנט"ה)

"התלמידים מצד אחד רוצים יחס של סטודנט, ומצד שני אי אפשר ממש, ואנחנו מתקשרים להורים. הייתי רוצה שירגישו שהם לוקחים יותר אחריות על עצמם." (רכזת מנט"ה)

"הייתי רוצה לראות אותם מצליחים בלי להיות כל כך צריכים את התמיכה. אבל בשלב זה, הם רק סיימו י"ב ומעבירים אותם ללמידה גבוהה. אין מה לעשות, צריכים לתת להם תמיכה הרבה יותר רחבה." (רכזת מנט"ה)

"הם לא יכולים לעבור את זה בלי דמות שתלווה אותם. הם עברו מתיכון למכללה. נכון התבגרו קצת, אבל עדיין יש תלות וצורך במישהו שיחבק אותם, יבדוק אותם ויעזור להם." (רכזת מנט"ה)

נראה כי יש לתת את הדעת לתוכנית הכנה מובנית לקראת המעבר ולחשוב יחד עם בני הנוער, צוות בית הספר וצוות המכללה מה הם הצרכים ובאילו דרכים נוספות יכולה תוכנית מנט"ה לסייע להם להקל את המעבר לקראת הלימודים במכללה. נראה כי יש לשים דגש על חיזוק מיומנויות למידה גבוהות המותאמות לדרישות הלימוד במכללה, קידום מיומנויות התומכות בשילוב בחיים בוגרים, קבלת אחריות ופיתוח מוקד שליטה פנימי. מדברי המרואיינים ניכר כי משרת הרכזת אין בה די כדי לענות על כל צרכי תלמידי המכללה, ויש עדיין חוסר בליווי רגשי לתלמידים אלו.

ד. מקום המכללה שאליה התלמידים עוברים

לפי סקר התלמידים, 86% מתלמידי התוכנית (כיתות י"ב-י"ד) מתכוונים להמשיך ללמוד, או כבר לומדים, במכללה הצמודה לבית הספר התיכון שבו למדו. מביקור בבתי הספר והמכללות עולה כי מכללה צמודה היא למעשה חלק בלתי נפרד ממתחם בית הספר. לעיתים המכללה שוכנת באותו מבנה עצמו, ולעיתים במבנה צמוד. המשך הלימודים במכללה צמודה יוצר המשכיות ונותן ביטחון, כפי שצינו חלק מהתלמידים. כך לדוגמה אמר תלמיד י"ב: "אין בעיה. אתה נשאר באותה המסגרת והכול נשאר די דומה". ההמשכיות שיוצרת המכללה הצמודה גם מחזקת את תמונת העתיד לתלמידי התיכון, כפי שהדגישה אחת הרכזות: "עצם זה שיש מכללה צמודה זה יצירת תמונת עתיד". גם המכללה מרוויחה מהיותה צמודה לבית ספר שבו התוכנית פועלת: "יש דברים שתלמידי המכללה נהנים, כי הם מכללה צמודה לבית הספר, כמו יועצת שיכולה לבוא אליהם." (רכזת מנט"ה)

לצד יתרונות אלו, ישנם תלמידים שהעלו את נושא המשכיות דווקא כחיסרון, כפי שצינו שני תלמידי י"ג: "צריך לחוות שינויים, ואנחנו ממשיכים כמו שהיינו קודם. הייתי רוצה להרגיש שונה"; "זה לא מה שחשבתי שיהיה. אתה לא מרגיש שנכנסת למכללה. זה כמו שנכנסים לבית הספר. אין בניין נפרד."

התלמידים שהמשיכו למכללה צמודה נהנו מהמשך תמיכה של תוכנית מנט"ה גם בלימודיהם במכללה. ברוב המקרים, נוסף על רכות, שהינה דמות שממשיכה ללוות אותם הלאה, גם צוות ההוראה הוא ברובו אותו הצוות שלימד אותם את מקצוע המגמה בתיכון. לעומתם, תלמידים שהמשיכו למכללה שאינה צמודה לא תמיד זכו להמשך ליווי ותמיכה של רכות מנט"ה ולמעקב אחר מצבם.

המשך הלימודים במכללה צמודה מותנה לרוב במקצוע המגמה של התלמיד. הפיכתה של המכללה הצמודה ליתרון או חיסרון עבור התלמיד מותנה במאפיינים, בתפיסות ובצרכים האישיים של כל תלמיד. יש לתת עליהם את הדעת, ובהתאם גם לתת לכל תלמיד את המענה המיטבי.

ה. עומס עבודה של הרכזת

היקף תפקיד הרכזת בתוכנית מנט"ה מוגדר כחצי משרה, ורוב הרכזות גם משמשות מורות ומחנכות בבית הספר שבו התוכנית מופעלת. עבודת הרכזת כוללת תחומים רבים ומגוונים מאוד. מצד אחד ישנה עבודה מנהלית של מילוי טפסים, מיפוי ומעקב, תיאום מערכי תגבור ופעילויות חברתיות, ומצד שני ליווי אישי לתלמידי התוכנית ומתן מענה לצרכים אישיים ורגשיים כמו גם יצירת מעטפת תומכת לתלמידי המכללה.

הרכזות תיארו בראיונות עומס עבודה רב ותחושה שהן אינן מצליחות למלא את כל הצרכים של התלמידים, ובעיקר של תלמידי המכללה, משום שתלמידי המכללה אינם נהנים מהמעטפת הבית ספרית הקיימת בתיכון. כפי שסיפרה אחת הרכזות: "אני חושבת שלכל כיתה במכללה צריכה להיות מחנכת, ומעל זה הרכזות של מנט"ה. אני ממש קורסת. צריך יותר משאבים למכללה". הדבר בולט יותר כאשר מדובר על מספר תלמידים גבוה במיוחד המשתתפים בתוכנית, כפי שתיארה אחת הרכזות: "השבוע התלוננתי שזה יותר מדי שהוסיפו לי מגמה לתוכנית. יש מלא ניירות ומלא דוחות, וזה תופס מקום על חשבון התלמידים והשיחות האישיות"; ורכז אחר ציין: "יש פה עומס מאוד גדול יחסית לחצי משרה של תפקיד [...]". באופן כללי אני חושב שיש המון דרישות מהרכז. הייתי שמח להוריד מעלי את כל הדרישות, נקרא לזה 'הפקידותיות' וכל הטבלאות שאני צריך למלא. זה משהו שמאוד מתיש אותי."

לנוכח מרכזיות תפקיד הרכזת ומגוון הצרכים שאותם היא אמורה למלא, יש מקום לבחון מחדש את הגדרת התפקיד ורכיביו, את היקף המשרה הדרוש לשם מילוי ואת התמיכה הנדרשת לרכזות.

ו. מיצוב מנט"ה כתוכנית ייחודית

מהמחקר עולה מתח בין הפעלה מיטבית של תוכנית מנט"ה בשיתוף בתי הספר והנגשתה לכלל האוכלוסייה הזקוקה לה, ובין מיצובה כתוכנית ייחודית. הקושי במיצוב התוכנית עולה מתוך שני התחומים שנדונו בדוח זה: אוכלוסיית היעד ושיתוף הפעולה של התוכנית עם בית הספר.

ככל שאוכלוסיית היעד של התוכנית מצומצמת יותר וקבועה לאורך זמן, קל יותר למצב את ייחודה של תוכנית מנט"ה, כפי שצינה אחת הרכזות: "בשנים הראשונות הקבוצה הייתה מצומצמת, לכן כולם ידעו מה זה מנט"ה, הפעם [לאחר הרחבת התוכנית] זה קצת יותר מורכב". כמו כן, השגת שיתוף פעולה בין התוכנית ובית הספר יכולה לבוא על חשבון מיצוב מנט"ה כתוכנית ייחודית, כפי שהסבירה אחת הרכזות: "קשה להוציא פעילויות חברתיות שאינן בתוך מערכת בית הספר. כדי שהתוכנית החברתית תצא לפועל צריך שהיא תהיה חלק ממערך הפעילות של בית הספר כבר בתחילת השנה, אבל אז מאבדים את זה שזו תוכנית מנט"ה, אבל מרוויחים שיתוף פעולה עם בית הספר". נוסף על כך, כפי שעלה כבר בדוח (ר' 3.4 ג "תוספת משאבי לבתי הספר"), תוכנית מנט"ה מהווה פעמים רבות עבור בתי הספר משאב כלכלי נוסף שבו הם יכולים להיעזר כדי להוציא לפועל פעילויות ומענים לימודיים. במקרים שמשותפי התוכנית הם כל

תלמידי המגמה יהיה קשה לתלמידים להבחין אם הפעילות היא במסגרת התוכנית או במסגרת בית ספרית. אחת הרכוזות סיפרה: "בשביל חלק מהתלמידים מנט"ה זה מסטיק או תחנת דלק [הכוונה לשם של חנויות הנוחות שבתחנות של דלק]". רכזת אחרת סיפרה: "יצאנו ליום גיבוש, ומתקציב מנט"ה שילמנו את ארוחת הצהריים.... שנה שעברה זה היה יותר ברור, השנה הם [התלמידים] לא ידעו לכמת את זה למנט"ה".

יש מקום לשוב ולבחון בהתאם למטרות התוכנית ויעדיה מה המשמעויות של מיצוב מנט"ה כתוכנית ייחודית נבדלת בתוך בית הספר, וכן לבדוק מה הן דרכי היישום המתאימות, לעומת שילוב עקרונות העבודה של התוכנית, התשומות שהיא מספקת ותפיסותיה כחלק מהמערך הבית ספרי.

4. דיון מסכם

תוכנית מנט"ה החלה לפעול בשנת תשע"ג ולאורך השנים התרחבה הן בהיקף בתי הספר והמכללות והן בהיקף התלמידים. בשנים תשע"ו-תשע"ז נערך מחקר הערכה אשר ליווה את יישום התוכנית ועקב אחר תוצאותיה. המחקר כלל ראיונות עומק חצי מובנים עם אנשי מקצוע המעורבים בהפעלת התוכנית, סקר כמותי וקבוצות מיקוד לתלמידי י"ב-י"ד המשתתפים בתוכנית וכן ריכוז הנתונים המנהליים ממנהלי התוכנית.

תוכנית מנט"ה הינה תוכנית תוספתית אשר מטרתה לקדם ללימודי י"ג-י"ד במכללות את התלמידים הלומדים בתיכונים מקצועיים. בבסיס התוכנית עומדת התפיסה שמסלול טכנאים-הנדסאים יכול להוות בעבור בני נוער וצעירים במצבי סיכון, מסלול שישפר את סיכוייהם לצאת ממצב הסיכון ואשר ייצור בעבורם אופק השכלתי ותעסוקתי. במסגרת התוכנית התלמידים מקבלים לאורך לימודי התיכון והמכללה תמיכה לימודית וחברתית, המסייעת להם להתמודד עם אתגרי הלימודים ועם דרישות המסלול המקצועי. באמצעות אלה התוכנית מבקשת להגדיל את מספר בני הנוער המשתלבים במסלול י"ג-י"ד ואת אחוז הזכאים לדיפלומה בתום הלימודים.

הן מפעילי התוכנית והן משתתפיה מצביעים על תרומה משמעותית של התוכנית בקידום התלמידים להשלמת חובותיהם הלימודיות, השגת דיפלומה וחיזוק תחושת המסוגלות ובניית תמונת עתיד. אנשי המקצוע בבתי הספר והמכללות הביעו שביעות רצון רבה משיתוף הפעולה שנבנה בין התוכנית לבין בתי הספר שבהם היא פועלת, והצביעו על התגייסות רבה של כלל הצוות החינוכי בבית הספר לקידום תלמידים אלו ולהעלאת המודעות ליתרונות הטמונים בהמשך לימודים במכללה וקבלת דיפלומה.

התלמידים המשתתפים בתוכנית הביעו שביעות רצון רבה מהסיוע הלימודי: יחס המורים אליהם בשיעורי התגבור והאווירה בתגבור. הם דיווחו שהתגבור מסייע להם בלימודים ומחזק את תחושת המסוגלות שלהם להמשך לימודים במכללה. שביעות רצון רבה של התלמידים ניכרה גם מהפעילויות הרגשיות-חברתיות שהשתתפו בהן, ובעיקר מהסיוע בתעשייה ובצבא ומפעילויות ההפוגה. עוד ציינו התלמידים את התרומה המשמעותית של המפגשים שנערכו לתלמידי י"ב עם תלמידי המכללה או חיילים. אלו היוו בעבורם מודל לחיקוי וסייעו בחיזוק המוכנות לקראת העתיד. מקום משמעותי בתשומות התוכנית יש לליווי ולתמיכה שניתנים לתלמידים מרכזות התוכנית. התלמידים העריכו אותן מאוד וציינו את תרומתן הרבה לתמיכה בהם לאורך לימודיהם.

תוכנית מנט"ה היא תוכנית צומחת, וגם בשנתה השישית היא בתהליכי עיצוב ושינוי. לאורך שנותיה חלו שינויים מערכתיים המשפיעים על הפעלת התוכנית. העיקרי שבהם הוא העברת אחריות הפיקוח על בתי ספר שבהם התוכנית פועלת, ממשרד הכלכלה למשרד העבודה והרווחה. לצד השינויים המערכתיים חלו גם שינויים בהיקף התוכנית, והיא התרחבה לאורך השנים לבתי ספר ומכללות נוספים. כמו כן, בחלק מבתי הספר שהתוכנית פועלת בהם כמה שנים היא התרחבה לשכבות גיל, מגמות ו/או תלמידים נוספים.

תהליכי עיצוב ושינוי אלו מאפשרים לתוכנית להתאים את עצמה לצורכי השטח, אך לצד היתרונות הרבים שיש בתוכנית גמישה, מתעורר קושי כאשר התוכנית נדרשת לתחום אוכלוסיית יעד מסוימת, כמו גם לתחום הגדרת מענים המבחינים בין תלמיד מנט"ה לשאר תלמידי המסגרת החינוכית. השינויים והיעדר החלטה חד-משמעית מקשים לייצב ולמצב את התוכנית בבתי הספר שבהם היא פועלת. לעיתים השינויים מתנגשים עם הרצון של מפעילי התוכנית ליצור קבוצת עילית מובילה ומובחנת משאר תלמידי המסגרת החינוכית.

על מפעילי התוכנית לבחון אם המענים במסגרת התוכנית מהווים מכלול אחד שמאגד את הסיוע הנדרש והופך את תלמיד המסגרת החינוכית לתלמיד מנט"ה, או שדי באחד מן המענים כדי להגדיר שמדובר בתלמיד המשתתף בתוכנית. יש שאלה גם לגבי הרצף בין השנים: האם תלמיד יכול להיכנס ולצאת מהסיוע בהתאם לבחירה או שמדובר בחבילה של מענים שתלמיד מקבל ושנבנית על פי רצף התפתחות. להחלטה בנושא זה ישנה חשיבות הן לגבי אופן בניית המענים והן לגבי הגדרת אוכלוסיית התוכנית. ייתכן כי יש מקום להבחין בין שתי אוכלוסיות: האחת מקבלת את כל סל המענים לאורך שנות התוכנית כמעטפת מלאה על פני רצף התפתחותי, והאחרת מקבלת סיוע משתנה לפי הצורך ובהתאם למשאבים הקיימים.

לתלמידי המכללה צרכים ייחודיים שהתוכנית נותנת עליהם את הדעת. עם זאת, ניכר כי לתפיסת התלמידים ורכזות מנט"ה קיימים עדיין קשיים משמעותיים שעל מפעילי התוכנית לבחון אם וכיצד לתת להם מענה. לדוגמה, היעדר מיומנויות למידה מסוימות, המקשות על התלמידים להתמודד עם רמת הלימודים הגבוהה שהם נדרשים לה במכללה; היעדר מעטפת רגשית לפי הדגם של דמות המחנך שליוותה את התלמידים בתיכון; המתח בין התמיכה שהם זקוקים לה ובין השאיפה להכניס לחיים הבוגרים וכן מצב כלכלי המקשים על התלמידים לשלם את שכר הלימוד (גם לאחר הסבסוד מהצבא, למי שזכאי) ומצריך אותם לעבוד במקביל ללימודיהם, ובכך יוצר מעמסה נוספת.

המידע המנהלי שנאסף ממפעילי התוכנית הראה כי מחצית מתלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית אכן המשיכו ללימודי י"ג, ומעט יותר ממחצית התלמידים שהחלו את לימודיהם במכללה שיש בה תוכנית מנט"ה סיימו אותה עם דיפלומה. על מפעילי התוכנית להחליט אם אחוזים אלו משביעי רצון ואם הם תואמים את ציפיותיהם. עם זאת, יש לשים לב שכשמדובר על מעבר תלמידי י"ב למכללה, יכולות להיות ציפיות שונות בהתאם להבדלים באוכלוסיית היעד: אם מדובר על קבוצה נבחרת מצומצמת, תיתכן ציפייה שאחוזים גבוהים ממנה ימשיכו למכללה; זאת לעומת תוכנית הפונה לכלל תלמידי המגמה.

הפרופיל המגוון והמשתנה של משתתפי התוכנית והיעדר מידע מסודר על הישגים של תלמידים במסגרות אחרות ובשנים קודמות מקשים לקבוע אם מדובר בשיפור לעומת מצב התלמידים בהיעדר תוכנית מנט"ה.

על מנת לאפשר מענה על שאלות אלו יש צורך להפעיל בעתיד מערך מעקב מסודר יותר אחר התלמידים, החל משנות לימודיהם בתיכון ולאורך הלימודים במכללה. כמו כן, מאפייניהם הייחודיים של בתי הספר והמכללות שהתוכנית פעלה בהם אינם מאפשרים הקצאת קבוצת השוואה. לנוכח זאת, לא יכול היה המחקר לענות על השאלה אם התוכנית השפיעה על בחירתם של תלמידים להמשיך את לימודיהם במכללות ועל סיום לימודיהם במכללות עם דיפלומה.

תוכנית מנט"ה ייחודית במערך התמיכה הניתן בבתי הספר בפיקוח משרד הכלכלה/העבודה והרווחה. לפי המרואיינים במחקר זוהי התוכנית היחידה הנותנת מענה לתלמידי התיכון המעוניינים להמשיך ללימודי י"ג-י"ד במכללה. גם עבור תלמידי המכללות מדובר בתוכנית ייחודית ובמענה שאלמלא התוכנית ככל הנראה לא היה ניתן להם כלל. לאור זאת יש לה מקום חשוב ביותר במערך התמיכה והסיוע לתלמידים אלו. המשך שיפורה ועיצובה כתוכנית מוגדרת ומובנית יחזק את יתרונותיה ויאפשר מתן מענים מלא יותר למכלול הצרכים שעלו במחקר.

מקורות

בלנק, כ., שביט, י. ויעיש, מ. (2015). הסללה בחינוך התיכוני בישראל. בתוך א. וייס וד. צ'רניחובסקי (עור'), דוח מצב המדינה, חברה כלכלה ומדיניות 2015 (עמ' 411–434). ירושלים: מרכז טאוב.

ויסבלאי, א. (2016). המכללות הטכנולוגיות – תמונת מצב. מוגש לוועדת הרווחה, העבודה והבריאות. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

ליפשטט, נ., חסן, א., כהן, ר. וגליקמן, ח. (2016). תלמידים בבתי ספר מקצועיים: מאפיינים, עמדות והישגים לימודיים. רמת גן: ראמ"ה, משרד החינוך.

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים – תעסוקה. (א"ת). אוחזר: 4 ביוני 2018, מתוך: <http://employment.molsa.gov.il/Employment/ManpowerTraining/YouthTraining/Pages/GeneralInformation.aspx>.

צבר בן-יהושע, נ. (1999). המחקר האיכותני בהוראה ובלמידה. גבעתיים: מסדה.

שקדי, א' (2011). המשמעות מאחורי המילים – מתודולוגיות במחקר איכותני הלכה למעשה. תל אביב: הוצאת רמות – אוניברסיטת תל אביב.

Ballas, R. & Ben Bassat, S. (2017). *Torino process 2016-17, Israel*. Jerusalem: Ministry of Education & Ministry of Economy.

Yair, G., Goldstein, K., & Rotem, N. (2013). *Mapping of VET educational policies and practices for social inclusion and social cohesion in the Western Balkans, Turkey and Israel. Country report: Israel*. LSE Enterprise.

נספח - שאלון המחקר

שאלון לתלמידים המשתתפים בתוכנית מנטה

שלום!

בשאלון זה יש שאלות העוסקות במה שאתה חושב ומרגיש לגבי נושאים שונים הקשורים לתכנית.

השם שלך לא יופיע בשום מקום בשאלון.

אנחנו מבטיחים לשמור בסודיות את כל התשובות.

השאלון מנוסח בלשון זכר מטעמי נוחיות, אך מיועד לבנים ובנות כאחד.

תודה רבה!

1. ארבע ספרות ראשונות של מספר תעודת הזהות: _____.

2. שם בית הספר בו אתה לומד: _____.

3. באיזו מגמה אתה לומד? _____.

4. האם את/ה:

1. בן

2. בת

5. באיזו כיתה אתה?

1. י"ב

2. י"ג

3. י"ד

6. האם אתה לומד כיום או מתכנן ללמוד בשנה הבאה במכללה הצמודה לתיכון בו אתה לומד או למדת?

1. כן

2. לא

7. איפה נולדת?

1. ישראל

2. ברית המועצות לשעבר

3. אתיופיה

4. אחר: _____

8. באיזו שנה עלית לישראל?

1. נולדתי בישראל
2. עליתי בשנת: _____

9. האם אתה?

1. יהודי
2. מוסלמי
3. נוצרי
4. דרוזי
5. אחר: _____

10. לאיזה תפקיד היית רוצה להתגייס?

1. לא מתכוון להתגייס/ עוד לא החלטתי אם אתגייס
2. לתפקיד במקצוע שלמדתי
3. לתפקיד קרבי
4. אחר: _____

11. באיזה תחום תרצה לעבוד בעתיד?

1. ארצה לעבוד במקצוע הטכנולוגי שלמדתי בבית הספר ובמכללה
2. ארצה לעבוד במקצוע טכנולוגי אחר
3. ארצה לעבוד במקצוע שאינו טכנולוגי
4. לא יודע

12. עד כמה אתה מסכים עם המשפט הבא: "אני מאמין שהדיפלומה שאקבל (טכנאי או הנדסאי)

תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

13. איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך לעתיד?

1. אני מאמין שעד סוף לימודי במכללה אקבל דיפלומה של טכנאי
2. אני מאמין שעד סוף לימודי במכללה אקבל דיפלומה של הנדסאי
3. אני מאמין שאקבל דיפלומה, אבל לא עד סיום לימודי במכללה, אלא בעתיד

4. אני מאמין שאקבל דיפלומה ובעתיד, אמשיך ללימודי מהנדס

5. אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי דיפלומה

14. האם אתה עובד כיום בשכר?

1. לא

2. כן, בתחום אותו אני לומד (חשמל, מכונות וכו')

3. כן, בתחום אחר

15. באיזו מידה השתתפותך בתכנית מנט"ה העלתה את הרצון שלך להצליח בלימודים?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מועטה

4. בכלל לא

16. באיזו מידה השתתפותך בתכנית מנט"ה חיזקה את הביטחון העצמי שלך?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מועטה

4. בכלל לא

17. באיזו מידה השתתפותך בתכנית מנט"ה חיזקה לך קשרים עם חברים או גרמה לך להכיר חברים

חדשים?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מועטה

4. בכלל לא

18. באיזו מידה השתתפותך בתכנית מנט"ה עזרה לך להחליט מה תרצה ללמוד בעתיד?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מועטה

4. בכלל לא

19. באיזו מידה השתתפותך בתכנית מנט"ה עזרה לך להחליט במה תרצה לעבוד בעתיד?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

20. באיזו מידה היית ממליץ לחבריך להשתתף בתכנית מנט"ה?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

21. לכמה משעורי התגבור של תכנית מנט"ה הגעת השנה?

1. לכולם
2. לרובם
3. לכמחצית מהשעורים
4. לחלק קטן מהשעורים
5. לאף אחד

22. אם לא הגעת לשעורי התגבור של תכנית מנט"ה, אנא ציין מדוע לא הגעת?

ניתן לסמן יותר מתשובה אחת

סיימתי את כל הבגרויות ואין לי צורך בתגבורים

סתם, לא התחשק לי

אני לא מרגיש שאני צריך את שעורי התגבור

היה לי חוג או פעילות חברתית אחרת

הייתי צריך לעזור בבית

עבדתי

סיבות אחרות: _____

23. כמה ימים בשבוע אתה משתתף בתגבור לימודי מטעם תכנית מנט"ה?

1. לא השתתפתי בתגבורים השנה
2. 1
3. 2
4. 3
5. 4
6. 5

24. באיזה מקצועות אתה מקבל תגבור במסגרת תכנית מנט"ה?

1. אנגלית
2. מתמטיקה
3. לשון
4. מקצוע המגמה
5. אחר: _____

25. עד כמה בשיעורי התגבור הלימודי בתכנית מנט"ה נותנים כלים להתמודד טוב יותר עם החומר שנלמד בכיתה (כמו מיומנויות למידה)?

1. תמיד
2. לעיתים קרובות
3. לעיתים רחוקות
4. אף פעם

26. עד כמה בשיעורי התגבור הלימודי בתכנית מנט"ה יש אווירה טובה?

1. תמיד
2. לעיתים קרובות
3. לעיתים רחוקות
4. אף פעם

27. עד כמה בשיעורי התגבור הלימודי בתכנית מנט"ה אני מצליח ללמוד טוב יותר מאשר בכיתה?

1. תמיד
2. לעיתים קרובות
3. לעיתים רחוקות
4. אף פעם

28. עד כמה בשיעורי התגבור הלימודי בתכנית מנט"ה אני מרגיש שלמורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים?

1. תמיד
2. לעיתים קרובות
3. לעיתים רחוקות
4. אף פעם

29. עד כמה בשיעורי התגבור הלימודי בתכנית מנט"ה המורים מעבירים את החומר בצורה ברורה ומובנת?

1. תמיד
2. לעיתים קרובות
3. לעיתים רחוקות
4. אף פעם

30. האם לדעתך ההישגים הלימודיים שלך השתפרו בעקבות התגבור שקיבלת בתכנית מנט"ה?

1. כן, מאוד
2. כן, קצת
3. בכלל לא
4. לא יודע

31. האם אתה זקוק לעזרה לימודית נוספת (חוץ מהתגבור שאתה מקבל במסגרת תכנית מנט"ה)?

1. כן, באיזה מקצועות: _____
2. לא

32. באיזו מידה אתה מרוצה משעורי התגבור הלימודי שניתנים במסגרת תכנית מנט"ה?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

33. באילו פעילויות חברתיות השתתפת השנה?

ניתן לסמן יותר מתשובה אחת

- לא השתתפתי בפעילות חברתית השנה
- הרצאות להעשרה ופיתוח חשיבה ותמונת עתיד
- סדנאות TDO (פעילויות מחוץ לבית הספר)
- סיורים לתעשייה או לבסיסי צה"ל
- פעילויות כף, כמו: סרט, על-האש, טיול
- פעילות עם ההורים
- פעילויות הכנה לקראת מעבר ללימודי י"ג-י"ד (לתלמידי י"ב)
- פעילות אחרת: _____

34. באופן כללי, באיזו מידה אתה שבע רצון מהפעילות החברתית בתכנית מנט"ה?

- 1. במידה רבה מאוד
- 2. במידה רבה
- 3. במידה מעטה
- 4. בכלל לא

35. כל כמה זמן אתה נפגש לשיחה אישית עם רכז/ת תכנית מנט"ה?

- 1. פעם בשבוע או יותר
- 2. כמה פעמים בחודש
- 3. כפעם בחודש
- 4. פעם בכמה חודשים
- 5. פעם בשנה
- 6. אף פעם

36. עד כמה אתה מסכים עם המשפט הבא: "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי או אישי אני יכול

לפנות לרכז/ת תכנית מנט"ה"

- 1. מסכים מאוד
- 2. מסכים
- 3. לא כל כך מסכים
- 4. בכלל לא מסכים

37. על איזה נושאים אתה מדבר עם רכז/ת תכנית מנט"ה (סמן את כל התשובות המתאימות)

- לא דיברתי עם רכז/ת התכנית על אף נושא
- פעילויות חברתיות
- לימודים או בית ספר
- הנוכחות וההתנהגות שלי בשיעורי התגבור
- הקשר שלי עם החברים
- בעיות אישיות
- הקשר שלי עם ההורים או בעיות בבית
- התכניות שלי לעתיד
- סיוע כלכלי
- נושא אחר: _____

38. באופן כללי, באיזו מידה אתה שבע רצון מתכנית מנט"ה?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

39. באיזו מידה הוריד תומכים בהחלטתך להמשיך ללימודי י"ג-י"ד?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. בכלל לא

40. מה לדעתך טוב בתכנית מנט"ה?

---

41. מה לדעתך לא טוב בתכנית מנט"ה?

---

42. איפה נולדה אמא שלך?

1. ישראל
2. ברית המועצות לשעבר
3. אתיופיה
4. לא יודע
5. אחר: _____

43. איפה נולד אבא שלך?

1. ישראל
2. ברית המועצות לשעבר
3. אתיופיה
4. לא יודע
5. אחר: _____

44. מהי ההשכלה של אמא שלך?

1. היא לא סיימה בית ספר תיכון
2. היא סיימה בית ספר תיכון, ולא למדה לאחר מכן
3. היא למדה גם אחרי בית ספר תיכון אבל לא באוניברסיטה או מכללה
4. היא לומדת או סיימה לימודים לתואר באוניברסיטה או מכללה
5. לא יודע
6. אחר: _____

45. מהו, לדעתך, המצב הכלכלי של משפחתך?

1. טוב מאוד
2. טוב
3. ממוצע
4. לא כל כך טוב
5. בכלל לא טוב

תודה רבה על שיתוף הפעולה 😊